

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΩΣΤΑ ΣΤΡ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

(Συνέχεια έκ του τεύχους 12, τόμου Η')

ΙΧ. ΤΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Είδαμε ποιά είναι ή θεωρία του Τρότσκι για τὸ χαρακτήρα καὶ τὴ δυναμικὴ τῶν κοινωνικῶν ἐπαναστάσεων στὶς ὑποανάπτυκτες χώρες: μιὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἀνώριμη ἀστικὴ τάξη, χωρὶς βαθειὰς ρίζες μέσ' στὴν κοινωνία, χωρὶς κανένα στήριγμα πάνω σὲ μιὰ ὁποιαδήποτε μικροαστικὴ τάξη, ἀπομονωμένη μέσα στὰ ἐλάχιστα ἀστικά κέντρα, ἀνίκανη νὰ ταυτίσει τὰ δικά της συμφέροντα μὲ τὰ συμφέροντα τῆς τεράστιας ἀγροτικῆς πλειοψηφίας, ἀνίκανη συνεπῶς νὰ κινητοποιήσει τὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ.., προκαλεῖ τὴν ἀρχικὴ «φάση» τῆς ἐπαναστατικῆς διαδικασίας προβάλλοντας ἕνα λίγο ἢ πολὺ μετριοπαθὲς πρόγραμμα ἀστικο-δημοκρατικῶν μεταρρυθμίσεων.

51. Ἡ «ἀστικο-δημοκρατικὴ» φάση τῆς διαρκoῦς ἐπανάστασης

Ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς «πρώτης ἐπανάστασης» δηλαδὴ ἡ κατάρρευση τοῦ *ancien régime* καὶ ἡ ἀνοδος στὴν ἐξουσία τῶν φιλελεύθερων-ἀστοδημοκρατικῶν στοιχείων σημαίνει τὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους τῆς ἀστικο-δημοκρατικῆς ἐπανάστασης: ἡ κατάρρευση τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος ἀπελευθερώνει δυνάμεις ἐπαναστατικές, ποὺ ἡ ἀστικὴ τάξη δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ τὶς ἐλέγξει οὔτε καὶ νὰ τὶς καθυποτάξει στὶς δικές της διεκδικήσεις.

Συγκεκριμένα, ἡ ἀνυπαρξία μικροαστικῶν στοιχείων στὶς πόλεις εἶναι τέτοια, ὥστε πολὺ γρήγορα ἡ ἀστικὴ τάξη βρίσκεται ἀντιμέτωπη μὲ τὸν ἄμεσὸ της ταξικὸ ἔχθρο. Καὶ τοῦτος εἶναι ὄχι οἱ δυνάμεις τοῦ *ancien régime*, ἀλλὰ οἱ ἐργάτες. Ταυτόχρονα ἡ ἴδια ἡ λογικὴ τῆς πάλης κατὰ τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος δείχνει κάθε μέρα καὶ καθαρότερα στὴν ἐργατικὴ τάξη ὅτι αὐτή, καὶ **πρώτιστα** αὐτή, εἶναι ὁ **κύριος φορέας** τῆς ἐπανάστασης. Τὸ κύριο ὄπλο τῆς ἐπανάστασης δὲν εἶναι μιὰ *agitation* Ἰακωβινικοῦ-μικροαστικοῦ τύπου, ἀλλὰ ἡ **μαζικὴ ἀπεργία**. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες δείχνουν στὴν ἐργατικὴ τάξη, καὶ ἰδιαίτερα (φυσικὰ) στὴν ἐξτρεμιστικὴ-μαξιμαλιστικὴ πτέρυγα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ὅτι ἡ ἐπανάσταση μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ξεπεράσει τὰ ὄρια τῶν ἀπλῶν δημο-

κρατικῶν μεταρρυθμίσεων. Ἀπλῶς καὶ μόνο ἡ *προϊούσα* καὶ ἡ (ἀπὸ μιᾶ ὀρισμένη στιγμή καὶ μετὰ) *ραγδαία* ἐξάπλωση τῶν ἐξτρεμιστικῶν συνθημάτων μέσα στὶς ἐργατικὲς μάζες, ἀρκεῖ γιὰ ν' ἀνακόψει τὸν ἐπαναστατικὸ ἐνθουσιασμὸ τῶν φιλελεύθερων ἀστικῶν στοιχείων ποὺ καταδικάζονται σὲ μιὰ *διμέτωπη* πάλη, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἐναντίον τῆς «*μαύρης ἀντιδρασης*» καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐναντίον τῆς «*κόκκινης ἐπανάστασης*». Οἱ δισταγμοὶ τοὺς κοὶ οἱ ἀμφιταλαντεύσεις τοὺς πείθουν ὀλοένα καὶ καθαρότερα τοὺς ἡγέτες τῶν ἐξτρεμιστικῶν στοιχείων ὅτι οἱ πρῶν σύμμαχοι καὶ νῦν ἀντίπαλοί τοὺς ἔχουν χάσει τὸν ἔλεγχο τῶν γεγονότων. Στὸ μέτρο ποὺ αὐξάνει ἡ πίεση ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ δυναμῶνει ἡ τάση πρὸς τὰ δεξιά, δηλαδὴ ἡ προσπάθεια τῶν συντηρητικότερων στοιχείων τῆς «δημοκρατικῆς παράταξης» νὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς τέως ἐχθρούς τοὺς, τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ancien régime, ποὺ ἀντικειμενικὰ προβάλλονται ἤδη σὰν οἱ μόνοι τοὺς σύμμαχοι. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ φάρμακο ἀποδεικνύεται χειρότερο ἀπὸ τὸ κακὸ ποὺ ὑποτίθεται ὅτι θὰ θεράπευε. Ἄν ἦδη ἡ ἀστική τάξη δὲν εἶχε παρὰ ἐλάχιστα στηρίγματα στὴν ὑπαιθρο, ἂν ἡ *κύρια* ἴσως *ἀδυναμία* τῆς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία «ἀστικῶν» στοιχείων στὴν ὑπαιθρο (αὐτοκαλλιεργητῶν, ἰδιοκτητῶν, ἐμπόρων, βιοτεχνῶν, κτλ.), τῶρα ἡ συμμαχία τῆς μὲ τὰ καθαρὰ ἀντιδραστικὰ στοιχεῖα (τὰ στοιχεῖα δηλαδὴ ποὺ ὄλη τους ἡ κοινωνικὴ δύναμη στηρίζεται πάνω ἀκριβῶς στὴν ἄγρια —«φεουδαρχικὴ»— ἐκμετάλλευση τῶν ἀγροτῶν) ἔχει ὡς ἄμεσο ἀποτέλεσμα νὰ τὴν ἀποξενώσει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν τεράστια ἀγροτικὴ πλειοψηφία καὶ, στὸ τέλος, νὰ κάνει τίς ἀγροτικὲς μάζες νὰ ταυτίσουν τὰ συμφέροντά τοὺς μὲ τὰ συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξης : συγκεκριμένα, νὰ καταλάβουν ὅτι *μόνο ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐργατικῆς ἐπανάστασης στὶς πόλεις μπορεῖ νὰ κατοχυρώσει τίς κατακτήσεις τῆς ἀγροτικῆς ἐξέγερσης στὴν ὑπαιθρο*.

Ποιὰ ἦταν ἡ μορφή κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία πραγματοποιήθηκε αὐτὴ ἡ «συμμαχία» τοῦ προλεταριάτου καὶ τῆς ἀγροτικῆς μάζας ;

52. Τὰ σοβιέτ καὶ ἡ «προλεταριακὴ δημοκρατία»

Τὸ 1917 ἡ Ρωσία εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ σοβιέτ, —συμβούλια ποὺ φύτρωναν σὰν μανιτάρια στὰ ἐργοστάσια, στοὺς ἀγρούς, στὰ χαρακώματα, στοὺς στρατῶνες : κάθε ὁμάδα ποὺ εἶχε νὰ διατυπώσει διεκδικήσεις καὶ ποὺ ἤθελε πραγματικὰ νὰ τίς ἱκανοποιήσει, σχημάτιζε κι' ἓνα σοβιέτ. Οἱ ἐργάτες εἶχαν τὰ δικά τοὺς σοβιέτ, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα τὸ σοβιέτ τῆς Πετρούπολης ἐπρόκειτο νὰ διακριθεῖ στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ ἀγῶνα. Οἱ φτωχοὶ ἀγρότες ποὺ θέλαν νὰ μοιράσουν τὴ *γῆ* σχημάτιζαν σὲ κάθε χωριὸ τὰ συμβούλιά τοὺς. Οἱ στρατιῶτες καὶ οἱ ναῦτες στὸ μέτωπο καὶ τὰ μετόπισθεν, ποὺ ὑπόφεραν ἀπὸ τίς κακομεταχειρίσεις ποὺ παθαίναν ἀπὸ τοὺς τσαρικοὺς ἀξίωματικούς καὶ πού, ἀποδεκατισμένοι καθὼς ἦταν ἀπὸ τίς φοβερὲς ἤττες τοῦ τσαρικοῦ στρατοῦ, ζητοῦσαν περισσότερο ἀπ' ὄλους τὴν *εἰρήνη*, σχημάτιζαν κι' αὐτοὶ τὰ δικά τοὺς σοβιέτ, ποὺ τὸ βᾶρος

τους άποδείχτηκε άποφασιστικό για την εύδωση της επανάστασης.

Αυτά τά σοβιέτ, οί μπολσεβίκοι τά θεωρούσαν σάν την ειδική μορφή της προλεταριακής κρατικής έξουσίας. Πρόκειται, έλεγε ο Λένιν, τόν Άπρίλιο του 1917, για μιá κρατική έξουσία του τύπου της παρισινής *Commuune*: «Ένας τέτοιος τύπος κράτους, είναι αυτός που άρχισε νά δημιουργεΐται άπό τίς ρωσικές επαναστάσεις του 1905 και του 1917 (1). *«Μιά δημοκρατία τών σοβιέτ τών άντιπροσώπων τών εργατών, τών στρατιωτών, τών αγροτών, κτλ., ένωμένων μέσα στους κόλπους μιáς Συντακτικής Συνέλευσης του ρωσικού λαού ή μέσα σ' ένα (κεντρικό) συμβούλιο τών σοβιέτ: νά, έλεγε ο Λένιν, τί δημιουργεΐται σήμερα χάρη στην πρωτοβουλία τών άπειράριθμων μαζών. Οί μάζες αυτές δημιουργούν αυθόρμητα τη δημοκρατία, με τó δικό τους τρόπο, χωρίς νά περιμένουν την ώρα που οί μέν κ. κ. καθηγητές του φιλελευθερισμού θά συντάξουν τά νομοσχέδιά τους, οί δέ σοφολογιώτατοι της σοσιαλδημοκρατίας, όπως ο Πλεχάνωφ ή ο Κάουτσκι, θά πάψουν νά νοθεύουν τη μαρξική θεωρία του κράτους» (2).*

Είπωμένες άπό τόν θεωρητικό της «πρωτοπορίας» και στηλιτευτή της «αυθορμησίας», οί ειρωνείες αυτές ήχουν κάπως περιεργα. "Οντως, οί μάζες που σάρωσαν τόν τσαρισμό και έφτιαξαν στην πρωτεύουσα τó σοβιέτ τών εργατών, στο όποιο σέ λίγο θά προσχωροδσε και τó σοβιέτ τών στρατιωτών, *«δημιουργούσαν αυθόρμητα τη δημοκρατία»*, χωρίς νά περιμένουν την άδεια τών «καθηγητών του φιλελευθερισμού», οΰτε και τών «έπαγγελματιών επαναστατών» της λενινιστικής πρωτοπορίας: *«άφημένη στις ίδιες της τις δυνάμεις»*, ή εργατική τάξη όχι μόνο δέν έπεσε μέσα στο «τέλμα» του τραινηντ-γιουνιονισμού, που έβλεπε στον ύπνο του ο Λένιν, αλλά άποδείχτηκε μιá δύναμη πολύ πιό επαναστατική άπό τούς «έπαγγελματίες επαναστάτες».

Αυθόρμητα δημιουργημένα άπό τίς μάζες, έκλεγμένα στον τόπο της εργασίας ή της δραστηριότητας (έργοστάσια, χωριά, στρατιωτικές μονάδες, συνοικίες), τά σοβιέτ ύπήρξαν τά όργανα της *πραγματικής* έξουσίας άμέσως μετά τήν πτώση της μοναρχίας. Οί μπολσεβίκοι ζητούσαν νά παράσουν *όλες οί έξουσίες στα σοβιέτ*: όλες οί πολιτικές, οικονομικές, στρατιωτικές έξουσίες έπρεπε νά συγκεντρωθούν στα χέρια τους. *«Η άστική κοινοβουλευτική δημοκρατία, έλεγε ο Λένιν, πνίγει, έμποδίζει*

1) Λένιν: *Τά καθήκοντα του προλεταριάτου, κτλ.* "Ενθ. άν. ΙΙ, 27-28.

2) Προτού καταγγελοθούν ως «σοσιαλφασίστες», οί σοσιαλδημοκράτες παρουσιάζονταν, καθ' όλο τó 1917, ως «νοθευτές» και «παραχαράκτες» της μαρξιστικής όρθοδοξίας. Αυτό ήταν μιá έμμονη ιδέα του Λένιν που επανέρχεται κατά μανιακό σχεδόν τρόπο σ' όλα του τά έργα της περιόδου 1917—1918: Βλ. "Ενθ. άν. ΙΙ, 196, 198, 206, 251, 257, 258, 261, 263 κτλ. Περιττεύει βέβαια νά πούμε ότι κανείς άπό τούς «σοφολογιώτατους» της σοσιαλδημοκρατίας δέν τόλμησε ποτέ νά ψιθυρίσει καν ότι ó σοσιαλισμός έπρόκειτο νά πάρει ένα όποιοδήποτε άπό τά τ υ ρ α ν ν ι κ á και ά ν τ ι δ ρ α σ τ ι κ á μέτρα που χρησιμοποίησε ó λενινισμός—σταλινισμός...

τὴν αὐτόνομη πολιτικὴ ζωὴ τῶν μαζῶν, τὴν ἄμεση συμμετοχὴ τους στὴ δημοκρατικὴ ἀναδιοργάνωση ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ κράτους ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω. Ἀλλὰ τὰ σοβιετ κάνουν τὸ ἀντίθετο. Ξαναφέρνουν στὴ ζωὴ τὸν τύπο τοῦ κράτους ποὺ δημιούργησε ἡ Commune ..» (1). Καὶ πραγματικὰ τὰ σοβιετ ἦταν ἡ πιὸ αὐθεντικὴ ἔκφραση τῆς «αὐτόνομης» πολιτικῆς ζωῆς τῶν μαζῶν: «σχηματισμένα ἀπὸ τὶς ἀντιπροσωπεῖες τῶν ὀπλισμένων ἐργατῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν—δηλαδὴ τῶν ἐλεύθερων ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν ποὺ δὲν ὑφίσταντο πιὰ κανένα ἐξωτερικὸ καταναγκασμό» (2), τὰ σοβιετ ἦταν ἀσφαλῶς τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ ὄργανα ποὺ ὑπῆρχαν στὴ Ρωσία τὸ 1917. Κατ'ἀρχὴν ἀντιπροσώπευαν ἀληθινὰ τὶς μάζες: ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τους ἦταν τέτοιος ὥστε οἱ ἀριθμητικὰ ἀσθενεῖς ἰθύνουσες τάξεις δὲν εἶχαν καμιά δυνατότητα νὰ παρεισφύσουν μέσα τους. Καὶ καθὼς οἱ ἀντιπρόσωποι στὰ σοβιετ μπορούσαν νὰ ἀντικατασταθοῦν κάθε ὥρα καὶ στιγμή, τὰ σοβιετ, διαρκῶς ἀνανεωνόμενα χάρη στὶς συχνὲς τμηματικὲς ἐκλογές, ἔγιναν ὁ πιστὸς καθρέφτης τῆς ὀλοένα καὶ πιὸ ἐπαναστατικῆς ἐξέλιξης τῆς κοινῆς γνώμης.

Αὐθεντικὰ ἀντιπροσωπευτικὰ ὄργανα, τὰ σοβιετ ἀσκοῦσαν ταυτόχρονα μίαν de facto ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀπέναντι στὴν ὁποία ἔμενε ἀνίσχυρη ἡ παλιὰ γραφειοκρατικὴ μηχανή, ποὺ τὸ νέο καθεστῶς εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸν τσαρισμό, καὶ ποὺ ξεχαρβαλωνόταν κάθε μέρα καὶ περισσότερο, κάτω ἀπὸ τὴ διπλὴ πίεση τῶν ἀλλεπάλληλων στρατιωτικῶν ἠτῶν καὶ τῆς οἰκονομικῆς κατάρρευσης.

Ἡ ἐξουσία βρισκόταν τότε σὲ μίαν κατὰσταση ἀσταθοῦς ἰσορροπίας. Τὴ μοιραζόντουσαν τὰ σοβιετ καὶ ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνηση: ἡ διάλυση ὅλων τῶν καθεστωτικῶν πλαισίων καὶ ὁ διαρκῶς καὶ βαθύτερος ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμὸς δημιουργοῦσαν μίαν ρευστότητα μέσ' στὴν ὁποία κανεὶς δὲν ἤξερε ποῦ βρισκόταν ἡ πραγματικὴ ἐξουσία καὶ ποιὸς θὰ τὴν ἐξασκοῦσε τὴν ἐρχόμενη ἐβδομάδα.

Πραγματικὰ: τί ἦταν ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνηση; Εἶχε σχηματιστεῖ μὲ τὴν πρωτοβουλία ὀρισμένων μελῶν τῆς παλαιᾶς Δούμας—αὐτοῦ τοῦ ἀντιδραστικότετου καὶ δουλοπρεποῦς ψευτο-κοινοβουλίου, ποὺ οὔτε ἀντιπροσωπευτικὸ ἦταν, οὔτε καὶ εἶχε δεῖξει τὴν παραμικρὴ κὰν διάθεση ἀντίστασης ὅταν τὸ διέλυσε ὁ Τσάρος. Δὲν εἶναι δύσκολο λοιπὸν νὰ καταλάβουμε τὸ πόσο ἀδύναμη ἦταν αὐτὴ ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνηση, τὸ πόσο ἀμφίβολοι ἦταν οἱ συνταγματικοὶ της τίτλοι. Γρήγορα ἀποδείχτηκε ὅτι τῆς ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐπιβάλλει τὴν παραμικρὴ σοβερὴ ἀπόφαση χωρὶς ν'ἄχει τὴν ἔγκριση τῶν δημοφιλῶν, καὶ ὄντως ἀντιπροσωπευτικῶν ἀρ-

1) Λένιν: Ἐνθ. ἀν. II, 28.

2) Λένιν: Σχετικὰ μὲ τὰ συνθήματά μας. Ἐνθ. ἀν. II, 69.—Ἐλεύθεροι δηλαδὴ μὴ ὑφιστάμενοι κανένα ἐξωτερικὸ καταναγκασμό: Αὐτὸν τὸν τόσο ἀξιοπρόσητο ὄρισμὸ τῆς ἐλευθερίας, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Λένιν ἔκαναν ὅτι μπορούσαν γιὰ νὰ τὸν κάνουν ἀνεφάρμοστο...

χηγών του σοβιέτ της Πετρούπολης. Δέν τολμοῦσε οὔτε νά προβληθεῖ ὡς Κυβέρνηση, οὔτε κἄν νά κηρύξει τῆ Δημοκρατία. Σ' ὅλα τὰ σοβαρά ζητήματα—ἐκπτώση τῆς μοναρχίας, τερματισμός του πολέμου, διανομὴ τῆς γῆς, καταπολέμηση τῆς κρίσης καὶ του λιμοῦ ποὺ μάστιζαν τοὺς ἀστικούς πληθυσμούς—ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνηση τηροῦσε μιὰ στάση ἀναμονῆς, ζητώντας ἀπὸ τὰ πλήθη νά περιμένουν ὑπομονητικὰ τὴ μέρα ποὺ θὰ ἐκλέγονταν ἡ Συντακτικὴ Συνέλευση καὶ ἀναβάλλοντας διαρκῶς τὴν ἡμερομηνία τῶν ἐκλογῶν γι' αὐτὴ τὴ Συντακτικὴ Συνέλευση.

Ἀνάμεσα στὸ Φεβρουάριο καὶ τὸν Ἰούλιο 1917, οἱ ἡγέτες του σοβιέτ τῆς Πετρούπολης (τὸ δεύτερο κέντρο τῆς ἐξουσίας) δὲν ἀποδείχθηκαν λιγότερο ἄτολμοι ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση. Ταλαντεύονταν κι' αὐτοί, καὶ δὲν τολμοῦσαν νά κάνουν ἐκδηλῆ, ἀναγνωρισμένη τὴν *de facto* ἐξουσία ποὺ ἀσκοῦσαν. Ἀλλὰ ἡ θεληματικὴ τους ἀφάνεια δὲν ἐξασθενοῦσε καθόλου τὴ δύναμη του σοβιέτ, δὲν περιορίζε διόλου τὸν ἡγεμονικὸ ρόλο ποὺ εἶχε ἀποκτήσει χάρις στὴν ὑποστήριξη ποὺ του κάναν οἱ ἔνοπλοι ἐργάτες καὶ οἱ στρατιῶτες: τὸ «Πρικάζ» (διάταγμα) ὑπ' ἀριθ. 1 ἔβαζε ὅλες τίς ἔνοπλες δυνάμεις στὴ διάθεση του σοβιέτ.

Ἡ «δουαδικὴ ἐξουσία», παράδοξος συνδυασμός τῆς ἐξουσίας τῆς Προσωρινῆς Κυβέρνησης καὶ του παλαιοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ μετὴν ἐξουσία τῶν σοβιέτ, μετετράπη πολὺ γρήγορα σ' ἓνα ἀνοιχτὸ ἀνταγωνισμὸ ἀνάμεσα σὲ ὄλοένα καὶ πιὸ ἀσυμβίβαστες δυνάμεις. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνηση ἀποδεικνυόταν κάθε μέρα καὶ σαφέστερα ὅτι ἦταν ἀνίκανη νά λύσει τίς φοβερὲς ἀντιφάσεις ποὺ συνεκλόνιζαν τὴ χώρα. Ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν ὄλοένα καὶ πιὸ πλασματικὴ ἐξουσία, τὰ σοβιέτ εἶχαν ἓνα ἀληθινὸ κῦρος στὶς μάζες καὶ παρουσιάζονταν σὰν ἡ μόνη μορφή ποῦ, ὅπως ἔλεγε ὁ Λένιν, θὰ μπορούσε «νὰ ἐξασφαλίσει τὴν *εἰρηνικὴ ἀνάπτυξη* τῆς Ἐπανάστασης», δηλαδὴ «νὰ κάνει δυνατὴ τὴν *εἰρηνικὴ ἐκλογή* τῶν ἀντιπροσώπων του λαοῦ, *τὸν εἰρηνικὸ ἀνταγωνισμὸ τῶν κομμάτων μέσα στὰ πλαίσια τῶν σοβιέτ*» (1). Ὅπως βλέπουμε, ἓνα μῆνα πρὶν ἀπὸ τὴν Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση, ὁ Λένιν δὲν *φαινόταν* νὰ ὑποψιάζεται ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβάλλει στὰ σοβιέτ τὴ μονοκρατορία *ἐνὸς καὶ μόνοις κόμματος*: ἀντίθετα, γιὰ ν' ἀποσαφηνίσει τὴν ἔννοια του «εἰρηνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ *τῶν κομμάτων*», σπεύδει ἀμέσως νὰ προσθέσει ὅτι μέσα στὰ σοβιέτ θὰ γινόταν ἐπιτέλους δυνατὴ «ἡ *δοκιμασία τῶν προγραμμάτων τῶν διαφόρων κομμάτων, τὸ πέρασμα τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ ἓνα κόμμα στὸ ἄλλο*».

Ἡ σοβιετικὴ ἐξουσία, δηλαδὴ μιὰ ἐξουσία «*του τύπου τῆς Παρισινῆς Commune*» (2), ἦταν λοιπὸν ἡ μόνη ποὺ μπορούσε νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἀληθινὴ δημοκρατία: τὴν κατάρρευση τῆς ἀστυνομίας, του στρατοῦ καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς γραφειοκρατίας, τὴν κατάρρευση τῶν ὑλικῶν

1) Λένιν: *Τὰ καθήκοντα τῆς Ἐπανάστασης*, 9-10-1917. *Ἐνθ. ἀν. II, 149—150.

2) Λένιν: *Ἡ δουαδικὴ ἐξουσία*. *Ἐνθ. ἀν. II, 13.

προνομίων που ως τὰ τότε ἦταν ἀναπόσπαστα συνδεδεμένα με τὶς διευθυντικές λειτουργίες στὸ κράτος καὶ στὴν οἰκονομία. Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ 1917, ὁ Λένιν δὲν σταμάτησε οὔτε μιὰ στιγμή νὰ ἐπαναλαμβάνει αὐτὸ τὸ ἀπλό καὶ κατηγορηματικὸ πρόγραμμα: *ἡ πολιτοφυλακή*, γενικὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ λαοῦ, με στελέχη αἰρετὰ σ' ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς ἱεραρχίας, θὰ πρέπει νὰ ἀντικαταστήσει τὸν παλαιὸ στρατὸ καὶ τὰ παλαιὰ ἀστυνομικὰ σώματα. *Ὅλες οἱ δημόσιες λειτουργίες* θὰ πρέπει νὰ ἀνατεθοῦν σὲ πολίτες *αἰρετοὺς* με τὴν καθολικὴ ψῆφο καὶ *ἀνακλητοὺς* ὅποτε τὸ ζητήσουν οἱ ἐκλογεῖς τους. *Ὅλες οἱ ἀπολαυές* τῶν στελεχῶν τοῦ κράτους καὶ τῆς (κρατικοποιημένης) οἰκονομίας δὲν θὰ πρέπει ποτὲ νὰ ξεπερνοῦν τὸ *μέσο ἐργατικὸ μισθό*: *«αὐτὰ τὰ ἀπλά καὶ αὐτονόητα δημοκρατικὰ μέτρα*, συμπέραινε ὁ Λένιν, (...) *ἀποτελοῦν τὴ γέφυρα πὸν ὀδηγεῖ ἀπὸ τὸν καπιταλισμὸ στὸ σοσιαλισμὸ»* (1).

Μόνο μιὰ στιγμή κλονίστηκε ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ Λένιν στὶς δημιουργικὲς ἱκανότητες τῶν σοβιέτ. Ἦταν τὸν Ἰούλιο τοῦ 1917, μετὰ τὴν ἀτυχία τῆς πρώτης συστηματικῆς ἐπαναστατικῆς ἐμφάνισης τῶν μπολσεβίκων, ὅταν οἱ μενσεβίκοι καὶ οἱ σοσιαλεπαναστάτες που πλειοψηφοῦσαν τότε μέσα στὰ σοβιέτ ἔδειξαν καθαρά ὅτι δὲν παρακολουθοῦσαν πιά τὶς μάζες που εἶχαν γίνει πολὺ πιὸ ἐπαναστατικὲς ἀπὸ τοὺς πολιτικούς τους ἐκπροσώπους. Τότε ὁ Λένιν ζήτησε νὰ ἐγκαταλειφθεῖ τὸ παλαιὸ σύνθημα «ὄλες οἱ ἐξουσίες στὰ σοβιέτ», ἀφήνοντας γιὰ πρώτη φορὰ νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι διεκδικοῦσε ὅλη τὴν ἐξουσία *γιὰ τὸ κόμμα του* καὶ ἀποκλειστικά γι' αὐτό. Τὰ σοβιέτ ὅπως εἶναι τώρα, αὐτὴ τὴ συγκεκριμένη στιγμή, ἔλεγε τότε ὁ Λένιν, *«χρεοκόπησαν ἐντελῶς* γιατί μέσα τους κυριαρχοῦσαν οἱ σοσιαλεπαναστάτες (ἐσέροι) καὶ οἱ μενσεβίκοι. Τὰ σοβιέτ εἶναι *τώρα* ἀδύναμα καὶ βρίσκονται σὲ ἀμηχανία μπρὸς στὴν ἀντεπανάσταση που νίκησε καὶ νικάει ὀλοένα καὶ περισσότερο... *χάρη* στοὺς συμβιβασμοὺς που ἔκαναν μ' αὐτὴ οἱ ἐσέροι καὶ οἱ μενσεβίκοι» (2).

Στὴν πραγματικότητα, τὰ σοβιέτ δικαίωσαν τὶς προσδοκίες τοῦ Λένιν: τρεῖς μῆνες ἀργότερα τὸ κόμμα του πλειοψηφοῦσε καὶ στὸ σοβιέτ τῆς Πετρούπολης (τὸ ζωτικὸ κέντρο τῆς ἐπανάστασης) καὶ στὸ πανρωσικὸ συνέδριο τῶν σοβιέτ. Σήμαινε ἡ ὥρα που τὰ «ἀπλά καὶ αὐτονόητα δημοκρατικὰ μέτρα» που διατυμπάνιζε ἡ μπολσεβικικὴ προπαγάνδα θὰ πέρναγαν στὴ δοκιμασία τῆς φωτιᾶς. Τὸ πρόγραμμα που διαπνέει *τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση* θάπαιρνε σάρκα καὶ ὄστα.

Τί λοιπὸν συνέβη καὶ τὸ βιβλίο αὐτό, που ὁ Τρότσκι τοῦ ἔδωσε ἀργότερα τὸν τίτλο τῆς *«ἐπιστημονικῆς (sic) εἰσαγωγῆς στὴ μεγαλύτερη ἐπανάσταση που γνώρισε ποτὲ ἡ ἱστορία»* (3), ἔγινε τόσο γρήγορα νεκρὸ γράμμα; Τί συνέβη καὶ μᾶς φαίνεται, σὰν τὸ διαβάζουμε σήμερα, σὰν

1) Λένιν: *Τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση*. Ἐνθ. ἄν. 11, 196.

2) Λένιν: *Σχετικὰ μετὰ τὰ συνθήματα*. Ἐνθ. ἄν. 11, 76.

3) Léon Trotski: *Histoire de la Révolution russe* (Seuil 1949), 11, 434.

μιά μᾶλλον ἀνιαρή κι' ὀπωσδήποτε ἀφελῆς φαντασιοπληξία ἢ σάν μιὰ παιδαριώδης δημαγωγία προορισμένη νά ἠλεκτρίσει πολιτικά παιδαριώδεις μάζες καί νά ἐξαφανιστεῖ μετὰ σάν ἓνα φευγαλέο πυροτέχνημα ;

Θά δοῦμε τώρα ὅτι ἡ *δεσποτική ἀρχή* πού διαποτίζει τὴ λενινιστικὴ ἀντίληψη τοῦ κόμματος ἀποδείχτηκε πολὺ ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴ *φιλελεύθερη τάση* πού τόσο δογματικά ἐκφράζει ἡ ὀπωσδήποτε οὐτοπικὴ λενινιστικὴ ἰδέα τῆς σοβιετικῆς αὐτοδιοίκησης. Μόλις ἡ ἰδεολογία ἀνέβηκε στὴν ἐξουσία, συνάντησε τὸ ἴδιο της τὸ κενό. 'Αλλ' ἀντὶ νά μετριάσει τίς διεκδικήσεις του καί νά καταλάβει ὅτι ἡ «κολοβωμένη δημοκρατία» τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἦταν προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἀνύπαρκτη καί ἀπραγματοποίητη «ἐπιτροπὴ στὴν πρωτόγονη δημοκρατία», ὁ Λένιν ἔχασε ὅλες τίς «δημοκρατικὲς» φράσεις καί στὴ θέση τους ἔβαλε μιὰ νέα πανάκεια : τὴ δικτατορία καί μονοκρατία τοῦ «πρωτοποριακοῦ» κόμματος.

Κάθε φορὰ πὸν εἰλίθειο ἓνα ζήτημα ἀποφασιστικὸ γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἐπανάστασης, ἡ λύση πὸν πρότεινε ὁ Λένιν ἦταν πάντα ἡ ἐνίσχυση τῆς δικτατορίας μέσα στὸ κόμμα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ κόμμα' στὸ τέλος, ἡ χρησιμοποίηση τοῦ πολιτικοῦ μέσου⁽¹⁾, ἡ ἐπιβολὴ ὀλοόενα καὶ πιδ τρομοκρατικῶν δικτατορικῶν μεθόδων τόσο στὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας, ὅσο καὶ στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ κόμματος, κατέληξε νά προβάλλονται ἀπὸ τὸν Λένιν σάν μιὰ μαγικὴ λύση ὄλων τῶν προβλημάτων

Αὐτὴ ἡ φетиχιστικὴ πίστη στὴν παντοδυναμία τῆς πολιτικῆς ἐπέμβασης γίνεται ἰδιαίτερα ἐμφανῆς σὲ ὀρισμένες θέσεις πού ὑποστήριζε ὁ Λένιν σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημά τῆς ἐξουσίας :

53. Οἱ «130.000 μεγαλογαιοκτήμονες» καὶ οἱ «240.000 μπολσεβίκοι»

«Μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1905, ἔγραφε ὁ Λένιν τὸν Αὐγούστο τοῦ 1917, *130.000 μεγαλογαιοκτήμονες κυβερνοῦσαν τὴ Ρωσία γιὰ τὸ συμφέρον τῶν πλουσίων, χρησιμοποιώντας μιὰ διαρκῆ βία πάνω σὲ 150 ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Γιατὶ τάχα 240.000 μπολσεβίκοι νά μὴν μποροῦν νά κυβερνήσουν γιὰ τὸ συμφέρον τῶν φτωχῶν καὶ ἐναντίον τῶν πλουσίων ;* »⁽²⁾.

Δὲν ἐπρόκειτο πιά οὔτε γιὰ τὴ «σοβιετικὴ ἐξουσία», οὔτε γιὰ τὴ «σοβιετικὴ αὐτοδιοίκηση», ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀντικατάσταση τῶν 130.000 μεγαλογαιοκτημόνων ἀπὸ τοὺς 240.000 μπολσεβίκοις ! Ἀσφαλῶς οἱ μπολσεβίκοι μποροῦσαν νά «κρατήσουν τὴν ἐξουσία» καί νά κυβερνήσουν, ὅπως τὸν παλιὸ καιρὸ οἱ «130.000 μεγαλογαιοκτήμονες», παραβιάζοντας τὴ θέληση τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ⁽³⁾. Τὸ ἱεραρχικὰ

1) Μὲ τὴν ἔννοια πού δίνει στὸν ὄρο ὁ Franz Oppenheimer.

2) Lénine: *Οἱ μπολσεβίκοι θὰ κρατήσουν τὴν ἐξουσία ;* Oeuvres Complètes (Moscou 1957) XXVI, 105.

3) Στὶς ἐκλογὲς γιὰ τὴ Συντακτικὴ Συνέλευση πού ἔγιναν μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση, οἱ Σοσιαλεπαναστάτες (ἀγροτικὸ κόμμα) πῆραν τὰ 58 % τῶν ψήφων· οἱ μπολσεβίκοι τὰ 25 %, οἱ μενοβίκοι τὰ 4 % καὶ οἱ «Κατέ» (ἀστικὸ κόμμα) τὰ 13 %.

ὄργανωμένο καὶ στρατιωτικὰ πειθαρχημένο μπολσεβικικὸ κόμμα μποροῦσε νὰ *πάρει τὴν ἐξουσία* γιατί ἦταν τὸ μόνο ποῦ ἤξαιρε τί ἤθελε καὶ γιατί εἶχε νὰ κάνει μὲ ἀντιπάλους ἀσύντακτους καὶ ἀκαθοδήγητους. Μποροῦσε ἐπίσης νὰ *κρατήσῃ τὴν ἐξουσία* γιατί ἦταν ἀποφασισμένο νὰ τὴν κρατήσῃ χρησιμοποιώντας ὅλα τὰ μέσα. *Ἀλλὰ ποιοὺς μποροῦσε νὰ ἐγγυηθῆῖ δι' ἐπρόκειτο ἀληθινὸ νὰ κυβερνήσῃ «γιά τὸ συμφέρον τῶν φτωχῶν»;* Ὁ πιὸ στοιχειώδης μαρξισμὸς διδάσκει ὅτι *«ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θῆληση»* καὶ τὴ συνείδηση αὐτῶν τῶν 240.000 μπολσεβίκων, *ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς κοινωνίας ἐπρόκειτο ν' ἀποφασίσῃ «σὲ τελευταία ἀνάλυσις» γιά τὸ ταξικὸ περιεχόμενον τῆς κυριαρχίας τους.*

Τὸ ὅτι 130.000 μεγαλογαιοκτῆμονες μπόρεσαν νὰ κυβερνήσουν 150 ἑκατομμύρια ρώσους, εἶναι κάτι ποῦ κατὰ τοὺς μαρξιστὲς ἐξηγεῖται εὐ-λα ἀπὸ τὴ χαμηλὴ βαθμίδα τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς ρωσικῆς κοινω-νίας. Καὶ τὸ μόνο ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ παρατηρήσῃ ἓνας μὴ-μαρξιστῆς, εἶναι ὅτι μιὰ τέτοια ἐξήγησις εἶναι μονομερῆς καὶ ὅτι ὑποτιμᾷ π. χ. τὴν ἀποφασιστικὴν ἐπίδραση ποῦ εἶχε τὸ Κράτος πάνω στὴν ἐξέλιξη τῶν τα-ξικῶν σχέσεων στὴ Ρωσία. Τὸ ὅτι ὅμως οἱ 240.000 μπολσεβίκοι ἐπρόκειτο ν' ἀσκῆσουν δικτατορικὰ τὴν ἐξουσία «γιά τὸ συμφέρον τῶν φτωχῶν» καὶ νὰ ἐφαρμόσουν ἓνα ὁποιοδήποτε «σοσιαλιστικὸ» πρόγραμμα σὲ μιὰ κοι-νωνία τόσο οἰκονομικὰ καθυστερημένη ὅσο ἦταν ἡ Ρωσία τοῦ 1917, εἶναι κάτι ποῦ κανένας μαρξιστῆς δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ὑποστηρίξῃ. Ἐς θυμη-θοῦμεν τὸν Engels ποῦ ἔλεγε ὅτι:

«Ὁ χωρισμὸς τῆς κοινωνίας σὲ ἀρχουσὺς καὶ σὲ ἀρχόμενους, σὲ ἐκμεταλλεύτριες καὶ σὲ καταπιεζόμενους τάξεις εἶναι μιὰ ἀναγκαία συνέπεια τῆς χαμηλῆς ἀνάπτυξης τῆς παραγωγῆς. Ὅσο ἡ συνολικὴ ἐργασία τῆς κοινωνίας δὲν ἀποφέρει παρὰ ἓνα προῖον ἐλάχιστα ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἀναγκαῖο minimum ποῦ χρειάζεται γιὰ τὴν ἐξασφάλισις τῆς ὑπαρξης ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ὅσο οἱ ἀνάγκες τῆς παραγωγῆς ἀπορρο-φοῦν ἀναγκαῖα ὅλο ἢ σχεδὸν ὅλο τὸ χρόνον τῆς μεγάλης πλειοψηφίας, τότε ἀναγκαῖα ἡ κοινωνία χωρίζεται σὲ τάξεις. Δίπλα στὴ μεγάλη πλειοψηφία, ποῦ εἶναι καταδικα-σμένη στὴν ἀγγαιρία τῆς ἐργασίας, σχηματίζεται μιὰ τάξις ἀπελευθερωμένη ἀπὸ τὴν ἄμεσα παραγωγικὴν ἐργασία, ποῦ ἀναλαμβάνει τὶς «κοινὰς ὑποθέσεις» τῆς κοινωνίας: τὴ διεύθυνση τῆς ἐργασίας, τὴ διοίκηση, τὴ δικαιοσύνη, τὸ κράτος, κτλ.» (1).

Τὸ θεμελιώδες αὐτὸ μαρξιστικὸ ἀξίωμα, ποῦ ὁ ἴδιος ὁ Λένιν τὸ εἶχε ἤδη χρησιμοποιήσει μὲ μιὰ ἀπαράμιλλη ὀξυδέρκεια γιά νὰ ξεσκε-πάσῃ τὶς ἀπάτες τῆς «δημοκρατικῆς» ἰδεολογίας, ξαφνικὰ ἀτόνησε. Ἐ-παψε νὰ ἰσχύει καθολικὰ καὶ ἔχασε κάθε κριτικὴ ἰσχύ ἀπέναντι στοὺς 240.000 μπολσεβίκους ποῦ ἐπρόκειτο νὰ πάρουν τὴ θέση τῶν 130.000 με-γαλογαιοκτητῶν. Οὔτε μιὰ στιγμὴ ὁ Λένιν ἢ ὁ Τρότσκι δὲν ἀναρω-τήθηκαν ἂν τὸ μπολσεβικικὸ κόμμα μποροῦσε νὰ πετάξῃ μὲ τὰ φτερά τῶν σοσιαλιστικῶν του προθέσεων πάνω ἀπὸ τὸν μέχρι τότε, καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἀνυπερβλήτο τοῖχο τοῦ οἰκο-νομικοῦ ντετερμινισμοῦ. Οὔτε καὶ προσπάθησαν νὰ φαντασθοῦν τὸ τα-ξικὸ περιεχόμενον ποῦ μοιραῖα ἐπρόκειτο νὰ πάρει ἓνα ἐπαναστατικὸ

1) Engels : Anti Dühring, σελ. 348-9.

κόμμα που κατείχε απόλυτα και ανεξέλεγκτα την εξουσία μέσα σε μια χώρα αντικειμενικά ανώριμη για το σοσιαλισμό: *«Κανείς δὲν ἀναρωτιόταν, ὁμολογεῖ ὁ Τρότσκι, τί χαρακτηῖρα θάπαιρνε τὸ σοβιετικὸ κράτος ἀν χρειάζονταν νὰ ἐκτελέσει μονάχο του τὰ οικονομικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ καθήκοντα ποὺ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἔχει ἐκτελέσει ὁ προχωρημένος καπιταλισμός»* (1).

Les jacobins ministres ne sont plus des ministres jacobins, ἔλεγαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης γιὰ νὰ δείξουν ὅτι ἡ πιὸ «καθαρὴ» καὶ ἡ πιὸ ἀδιάφθορη συνείδηση εἶναι ἀνίκανη νὰ ξεπεράσει *πέρα ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο σημεῖο* τὸν ταξικὸ ντετερμινισμό που ἐκδηλώνεται ἄμεσα μέσα στὴν κρατικὴ ἐξουσία: *«Σὲ τί συνίσταται ὁ ἰδιαίτερος χαρακτηῖρας κάθε κράτους ὡς τὰ τώρα;»*, ρωτοῦσε ὁ Engels. Καὶ ἀπαντοῦσε:

«Γιὰ τὴν προσπάθεια τῶν κοινῶν τῆς συμφερόντων, ἡ κοινωνία δημιουργεῖ στὴν ἀρχὴ δυνάμει ἀπλῶς καὶ μόνο τῆς διαίρεσης τῆς ἐργασίας, τὰ ἴδια τῆς τὰ ὄργανα. Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ὄργανισμοὶ ποὺ ἀποκορυφῶνται μέσα στὴν κρατικὴ ἐξουσία, *μετατρέπονται μὲ τὸν καιρὸ ἀπὸ ὑπηρετές τῆς κοινωνίας σὲ κυρίους τῆς κοινωνίας* καὶ ἐξυπηρετοῦν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο τὰ δικά τους συμφέροντα» (2).

Ὁ ὀλοκληρωτικὸς ἐκδημοκρατισμὸς τῶν πολιτικῶν καὶ οικονομικῶν σχέσεων που εἶχε ζητήσει νὰ πραγματοποιήσει ἡ Commune τοῦ 1871, ἦταν κατὰ τὸν Engels ὁ μόνος τρόπος νὰ ἐξουδετερωθεῖ αὐτὴ ἢ *«ὡς τὰ τώρα ἀναπόφευκτη μεταμόρφωση τοῦ κράτους καὶ τῶν ὀργάνων τοῦ κράτους ἀπὸ ὑπηρετές τῆς κοινωνίας σὲ κυρίους τῆς κοινωνίας»* (3). Ἄλλὰ ὅλα αὐτὰ γίνονταν τώρα νεκρὸ γράμμα: Ἐνῶ *στὴ θεωρία* ὁ Λένιν ἐξυμνοῦσε τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα τῆς «δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου», *στὴν πράξη* ἔκανε ὅτι μποροῦσε γιὰ νὰ μετατρέψει τὴ «σοβιετικὴ αὐτοδιοίκηση» σ' ἓνα ἀπλὸ ὄργανο τῆς μπολσεβικικῆς δικτατορίας.

Ὅπωςδὴποτε, αὐτοὶ που ἐπρόκειτο ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς 130.000 μεγαλογαιοκτημόνες δὲν μποροῦσαν, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τῶν πραγμάτων, νὰ εἶναι οἱ 240.000 μπολσεβίκοι: πῶς ἦταν δυνατὸν ἓνα *πολιτικὸ κόμμα* ν' ἀντικαταστήσει μιὰ *κοινωνικὴ τάξη*; Στὴ θέση μιᾶς κοινωνικῆς τάξης, καὶ μάλιστα μιᾶς *ἀρχουσας* τάξης, μόνο μιὰ *ἄλλη τάξη* μπορεῖ νὰ μπεῖ: οἱ «240.000 μπολσεβίκοι» δὲν θὰ κρατοῦσαν τὴν ἐξουσία παρὰ μόνο τοῦ μέτρου που ἦ θάδιαν στὴ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» ἓνα ὀποιοδήποτε *πραγματικὸ* περιεχόμενο ἢ *θὰ γινόταν οἱ ἴδιοι τὸ φουτιώρι* μιᾶς *νέας ἀρχουσας τάξης*.

Τὴ μεθεπομένη τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Ὀκτωβρίου βρισκομε τοὺς 240.000 μπολσεβίκοις, συνενωμένους σχεδὸν μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη, ἀπόλυτα κυρίαρχους *στὰ ἀστικὰ κέντρα*. Ἡ κοινωνικὴ τους βάση ἦταν ἀναμφισβήτητα τὸ βιομηχανικὸ προλεταριάτο, που γιὰ πρώτη φορὰ

1) Λ. Τρότσκι: *Ἡ προδομένη Ἐπανάσταση*, σελ. 82.

2) *La guerre civile en France*, σ. 14.

3) *Ibid*, σ. 15.

μετά την Commune αντιμετώπιζε τη δυνατότητα της ολοκληρωτικής του απελευθέρωσης από κάθε οικονομική και πολιτική δουλεία. Βέβαια, το νέο καθεστώς πόρρω απέιχε της δημοκρατίας στο όνομα της όποιας είχε γίνει άρχικα ή επανάσταση. Ἄλλά ή ἴδια ή μοίρα τῶν πραγμάτων, ή force des choses, ὅπως θᾶλεγε ὁ Saint-Just ή ή λογική της ἱστορίας, ὅπως θᾶλεγε ὁ Hegel, εἶχε μετατρέψει τήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση σέ προλεταριακή καί τήν κοινοβουλευτική δημοκρατία σέ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου».

Ἡ δικτατορία, δηλαδή ή χρησιμοποίηση της βίας ἐναντίον τοῦ «ταξικοῦ ἐχθροῦ» καί ή ἐθνικοποίηση τῶν παραγωγικῶν μέσων, τῶν μεταφορῶν, τῶν πιστωτικῶν ἰδρυμάτων ἀποτελοῦσαν τήν *προϋπόθεση* τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἄλλ' ὅπως τὸ εἶχε τονίσει ὁ Λένιν (βλ. § 45, σελ. 188), ή ταξική βία εἶναι ἕνα *accident* ὄχι ή «οὐσία» της δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου: τὸ «οἰκονομικό της θεμέλιο» εἶναι ή δημιουργία μιᾶς νέας μορφῆς παραγωγικῆς συνεργασίας, ὁ ἐργατικός ἔλεγχος καί ὕστερα ή ἐργατική διαχείριση ποῦ μαζί με τήν διάκριση ἀνάμεσα στή διευθυντική ὁμάδα καί τήν ἐκτελεστική μάζα, θά ἐξαφανίσουν αὐτή τήν ἴδια τήν «ἱστορική βάση κάθε ταξικῆς κυριαρχίας». Πολιτικό «ἐποικοδόμημα» καί «ἐκφραση» αὐτοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ θεμελίου θά πρέπει νά εἶναι μιὰ *δημοκρατία* ἀληθινότερη, πληρέστερη, οὐσιαστικότερη ἀπό τήν «κολοβωμένη» δημοκρατία τοῦ ἀστικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, στήν προκειμένη περίπτωση: ή σοβιετική.

Ὅταν λοιπὸν ρωτᾶμε γιά τή μοίρα τῶν 240,000 μπολσεβίκων ρωτᾶμε *πρώτιστα* νά μάθουμε τί ἔγινε μ' αὐτὸ τὸ «οἰκονομικό θεμέλιο» καί τὸ πολιτικό ἐποικοδόμημα της δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου: *μπόρεσε πραγματικά τὸ προλεταριάτο νά γίνει ή ἰθύνουσα τάξη* τόσο ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ὅσο καί ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου; Τὸ οἰκονομικό θεμέλιο της ταξικῆς του κυριαρχίας ἔγινε ποτὲ πραγματικότητα; Καί τί ἀπόγινε με τήν «ἐργατική δημοκρατία»;

Μ' αὐτὸ τὸν κύκλο τῶν προβλημάτων τῶν σχετιζομένων με τήν οικονομική καί πολιτική μοίρα της δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου θά καταπιαστοῦμε στὸ πρῶτο μέρος αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου. Καί μόνο ὅταν ἀπαντήσουμε στὰ ἐρωτήματα αὐτά, θά μπορέσουμε μετὰ νά ζητήσουμε νά δοῦμε τί ἔγινε με τοὺς «240.000 μπολσεβίκους», καί νά μάθουμε με ποιανῶν τὰ συμφέροντα κατέληξαν στὸ τέλος νά συνταυτιστοῦν (Β' Μέρος). Στὸ τρίτο μέρος αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου θά ζητήσουμε ν' ἀναλύσουμε τίς σχέσεις τοῦ νέου καθεστώτος με τήν ἀγροτική μάζα: ή ἐδραίωση τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ καί ή ὀλοκληρωτική γραφειοκρατικοποίηση της οἰκονομίας θά φανῆ σάν τὸ διαλεκτικὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν σχέσεων.

Ἔτσι θά μιλήσουμε *πρῶτα* γιά τήν *προλεταριακή φάση* της διαρκούς ἐπανάστασης στή Ρωσία. Θά ἐρευνήσουμε δηλαδή τοὺς συγκεκριμένους λόγους της *ἀποτυχίας τοῦ σοσιαλισμοῦ στὰ ἀστικά κέντρα* καί

της παράλληλης *γραφειοκρατικοποίησης των παραγωγικών σχέσεων στο έσωτερικό του κρατικοποιημένου τομέα.*

Στο δεύτερο μέρος θα αναλύσουμε *την έσωτερική εξέλιξη του μπολσεβικικού κόμματος*: ή εξαφάνιση της *έσωκομματικής* δημοκρατίας παράλληλα με την εξαφάνιση της δημοκρατίας *έξω από το κόμμα* και ή έπακόλουθη *γραφειοκρατικοποίηση* του μονολιθικού κόμματος και των «σοβιετικών» θεσμών θα παρουσιαστεί σαν μιá άλλη όψη της ιστορικής άνόδου της *νέας άρχουσας τάξης*: της γραφειοκρατίας.

Στο τρίτο μέρος θ' αναλύσουμε την κοινωνική *δυναμική της μικτής οικονομίας* κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου ανάμεσα στη ΝΕΠ και τá πεντάχρονα σχέδια: ή ανάλυση *της κρήσης* της μικτής οικονομίας θα μάς δείξει τόν άδηριτο ταξικό-οικονομικό ντετερμινισμό που διέπει την τελευταία φάση της διαρκούς επανάστασης στη Ρωσία: αυτήν που κατέληξε στην πλήρη και ολοκληρωτική κυριαρχία της γραφειοκρατικής τάξης πάνω στο σύνολο του προλεταροποιημένου πληθυσμού.

A. Η ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΚΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Ό Λένιν ήταν τόσο άπόλυτα βέβαιος ότι το μπολσεβικικό κόμμα θάμενε πάντα στη θέση ενός άφροσιωμένου «ύπρητή» του προλεταριάτου, ότι δέν έπρόκειτο ποτέ να μεταμορφωθεί σε «κύριο» του προλεταριάτου, ώστε δέν διανοήθηκε ούτε μιá στιγμή να ξεχωρίσει το κόμμα από το προλεταριάτο ή τουλάχιστον να προειδοποιήσει το προλεταριάτο για τούς κινδύνους που κυοφορούσε ή «κηδεμονία» των 240.000 μπολσεβίκων που, «άπελευθερωμένοι», όπως θάλεγε ό Engels, «άπό την άμεσα παραγωγική εργασία», αναλάμβαναν δικτατορικά τις «κοινές υποθέσεις της κοινωνίας»: τη διεύθυνση της εργασίας, τη διοίκηση, τη δικαιοσύνη, τó κράτος, κτλ.».

Αυτή ή *φειχιστική συνταύτιση του προλεταριάτου με τó κόμμα και της δικτατορίας του προλεταριάτου με τή δικτατορία του κόμματος επέτρεπε στον Λένιν να πιστεύει ότι τó υπό αίρεση «Εργατικό Κράτος» ήταν σε θέση να υπεργιήσει και να έξουδετερώσει όλους τούς δυσμενείς αντικειμενικούς παράγοντες και πρώτα απ' όλα τούς οικονομικούς.*

54. Η οικονομική εξάρθρωση 1918 - 1921

Και όμως ή εξάρθρωση της οικονομίας που χαρακτηρίζει όλη τή λενινιστική περίοδο της ρωσικής επανάστασης (1917 - 1923), άποτελούσε μιá μνημειακή επαλήθευση αυτής της θεμελιώδους αντίληψης του Marx κατά την όποια «ή *ανάπτυξη των παραγωγικών δυναμικών είναι πρακτικά ή πρώτη άπόλυτα αναγκαία προϋπόθεση του κομμουνισμού, γιατί χωρίς αυτή θά κοινωνικοποιηθεί (όχι ό πλουτος άλλα) ή στέρηση όποτε ή ανάγκη θά κάνει να ξαναρχίσει ή πάλη για τó απαραίτητο, και επομένως θά ανασταθεί όλος ό παλιός κυνεώνας*» (1). Ό Τρότσκι αναφέρει αυτές τις σκέψεις του Marx και προσθέτει:

1) Die Deutsche Ideologie, σελ. 31.

«Πάνω στο Ιστορικό Έδαφος της άθλιότητας, που τή χειροτέρευαν οι καταστροφές από τον Ιμπεριαλιστικό και τον έμφύλιο πόλεμο, «ή πάλη για τὸ ἀπαραίτητο» ὄχι μόνο δὲν ἐξαφανίστηκε τὴν ἄλλη μέρα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος, ὄχι μόνο δὲν ἐμαλάκωσε τὰ κατοπινὰ χρόνια, ἀλλὰ πῆρε μερικές φορές μορφή τόσο λυσσώδη, ὅσο δὲν εἶχε ποτὲ ἄλλοτε: εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμίσουμε ὅτι πράξεις κανιβαλισμοῦ σημειώθηκαν δυὸ φορές σὲ ὀρισμένες περιφέρειες τῆς χώρας; » (1).

Τί ἦταν αὐτὸ τὸ «Ιστορικό ἔδαφος τῆς ἀθλιότητας»; Θὰ πρέπει ν' ἀπαντήσουμε σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸ ρόλο ποῦ ἔπαιξε ὁ «πολιτικός φετιχισμός» στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ἀποφασιστικῆς περιόδου.

Λίγο μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς Νέας Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς (ΝΕΠ), ὁ Τρότσκι ἔλεγε ὅτι χωρὶς τὴν ἐθνικοποίησι τῶν βασικῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ χωρὶς τὸ μονοπώλιο τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, «ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου θὰ ἦταν μιὰ μορφή δίχως περιεχόμενο» (2). Στὴν πραγματικότητα, ἐπὶ τέσσερα χρόνια τὰ ἐθνικοποιημένα παραγωγικὰ μέσα ἔμεναν χωρὶς νὰ παράγουν σχεδὸν τίποτα, καὶ τὸ μονοπώλιο τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου σήμαινε μιὰ σχεδὸν πλήρη ἀνυπαρξία ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου! Ἡ βιομηχανία ἀπασχολοῦσε τὰ 50% τῶν ἐργατῶν καὶ ἡ παραγωγικότητα εἶχε πέσει στὰ 30-35% τοῦ ἐπιπέδου τοῦ 1913. Ἡ ἀποχὴ στὰ ἐργοστάσια ἦταν συνήθως πάνω ἀπὸ τὰ 30% καὶ συχνὰ ἔφτανε τὰ 60% τῶν ἀπασχολούμενων ἐργατῶν, ἐνῶ ὁ μηνιαῖος ἐργατικὸς μισθὸς στὴ Μόσχα μόλις ἔφτανε γιὰ νὰ ζήσει κανεὶς 11-13 μέρες (3). Ὁ ἐπόμενος πίνακας δίνει μιὰ ἄμεση εἰκόνα αὐτῆς τῆς ἄνευ προηγούμενου καταστροφῆς τῶν οἰκονομικῶν βάσεων ὄχι πιά τοῦ σοσιαλισμοῦ ἢ τοῦ καπιταλισμοῦ, ἀλλὰ τῆς πιὸ στοιχειωδῶς ὀργανωμένης κοινωνίας:

15. Ἡ ρωσικὴ βιομηχανικὴ παραγωγὴ 1913—1920

Ἔτη	Μεγάλη Βιομηχανία	Μικρὴ Βιομηχανία	Σύνολο
1913	100	100	100
1916	116,1	88,2	109,4
1917	74,8	78,4	75,7
1918	33,8	73,5	43,4
1919	14,9	49	23,1
1920	12,8	44,1	20,4

Κατὰ τὶς ἐπίσημες στατιστικὲς ποῦ ἀναφέρει ὁ Alexander Baykov: The Development of the Soviet Economic System (C.U.P. 1946) σ. 8, 13.

1) Λ. Τρότσκι: Ἡ προεπιλεγμένη ἐπανάσταση, σελ. 80.

2) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Lucien Laurat: L'Économie Soviétique, σελ. 59.

3) Κατὰ τὸν Maurice Dobb: The Soviet Economic Development Since 1917, 3η ἔκδ. σελ. 99—100.

Τὸ ὅτι ἡ πτώση τῆς παραγωγῆς ἦταν πολὺ μεγαλύτερη στὶς μεγάλες βιομηχανίες, πού ἡ ἐθνικοποίησή τους ὑποτίθεται ὅτι ἔδινε μιὰ ἀκλόνητη οικονομικὴ βάση στὴ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου», παρὰ στὶς μικρὲς βιομηχανίες, πού ἔμεναν ἀκόμα λιγότερο ἢ περισσότερο στὰ χέρια τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, δείχνει μὲ τὸν πιὸ εὐγλωττο τρόπο τὴν πλήρη ἀνυπαρξία κάθε περιεχομένου κάτω ἀπὸ τὴν τυπικὴ μορφή τῆς «δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου».

Καμιὰ μοντέρνα βιομηχανοποιημένη κοινωνία δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐπιζήσει ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια καταστροφικὴ πτώση τῆς παραγωγῆς τῶν μεγάλων βιομηχανιῶν πού τὸ 1920 ἀντιπροσώπευε τὸ 1/8 σχεδὸν τῆς προπολεμικῆς, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα πόλεμο πού εἶχε κοστίσει στὴ Ρωσία τέσσερα ἑκατομμύρια ἀνθρώπους (τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν πολεμικῶν ἀπωλειῶν τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας μαζί). Ἡ «σοσιαλιστικὴ» Ρωσία μπόρεσε νὰ ἐπιζήσει γιατί ἦταν μιὰ ἐξαιρετικὰ καθυστερημένη βιομηχανικὰ δύναμη γιατί δηλαδὴ τῆς ἔλειπαν ὅλα τὰ στοιχεῖα ἀκριβῶς πού χρειαζόνταν, κατὰ τὸν Marx, γιὰ νὰ κἀνη μιὰ ὁποιαδήποτε «σοβαρὴ οικονομικὴ ἐπανάσταση» (1): τὰ 4/5 τοῦ ρωσικοῦ πληθυσμοῦ ἦταν ἀγρότες πού ζοῦσαν ἀκόμα σὲ μιὰ προκαπιταλιστικὴ «αὐτάρκεια», πού κατανάλισκαν δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς παραγωγῆς τους (κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Λένιν, μόνο τὰ 26% τῆς ρωσικῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ἔμπαιναν μέσα στὸ κύκλωμα τῆς ἀστικῆς ἀγορᾶς), καὶ πού, ὡς ἐκ τούτου, μπορούσαν, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Marx, νὰ «ἀντικρύζουν ἀτάραχοι τὰ ἐρείπια τῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ τὴν πείνα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μεγάλων πόλεων».

Μὲ μιὰ λέξη ἡ πλήρης παράλυση τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ καὶ ἡ ἐπακόλουθη ἐξάρθρωση τῶν παραγωγικῶν σχέσεων μέσα στὰ ἀστικά κέντρα δηλαδὴ τὸ μαζικὸ *déclassement* καὶ ὁ καταποντισμὸς τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ τῶν ταξικῶν συνειδησῶν μέσα σ' ἓνα ἱστορικὸ μηδέν, παρουσιάζουν αὐτὴ τὴν ταξικὰ ἀναρχοῦμενη ἐποχὴ σὰν μιὰ *tabula rasa* στὴν ὁποία **μόνο ὁ κρατικὸς καταναγκασμὸς** μπορούσε νὰ δώσει ἓνα συγκεκριμένο περιεχόμενο, μιὰ συγκεκριμένη μορφή κι' ἓνα συγκεκριμένο προσανατολισμὸ: ὅσο περισσότερο ἀνύπαρκτο, ἢ ἀσήμαντο ἦταν τὸ σοσιαλιστικὸ τῆς περιεχόμενο, τόσο περισσότερο ἢ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» μεταμορφωνόταν σ' ἓνα ταξικὰ κενὸ σχῆμα πού τὸ μόνο του περιεχόμενο συνίστατο στὸ ὅτι ἐξασφάλιζε μὲ μέσα καθαρὰ καταναγκαστικά, ἀστυνομικὰ καὶ στρατιωτικὰ, τὴν προστασία ὅχι τοῦ «σοσιαλισμοῦ», τοῦ «κρατικοῦ καπιταλισμοῦ» ἢ τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἀλλὰ τῆς κοινωνίας, πού στὴν πιὸ στοιχειώδη μορφή τῆς κινδύνευε νὰ ἐξοντωθεῖ ἀπὸ τὴν πείνα.

Ἔτσι, ὅταν μὲ τὸ τέλος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ μὲ τὴν ἐπιβολὴ

1) Μιὰ τέτοια ἐπανάσταση **μόνο** ἢ Ἀγγλία μπορούσε νὰ τὴν κάνει: ἔτσι τουλάχιστον πίστευε ὁ Μάρξ. Βλ. τὴ μελέτη μας **Βιομηχανία καὶ Κοινωνία** σελ. 24-5.

της ΝΕΠ άποκαταστάθηκε μιá κάποια έννομη τάξη και άρχισε νά διακρίνεται τό προφίλ της νέας κοινωνίας πού έβγαине άπ' αυτή τή δοκιμασία της φωτιάς, πρώτος ό Λένιν έσπευσε νά άναγνωρίσει ότι «*ή δικτατορία του προλεταριάτου έκανε τό προλεταριάτο νά υποβληθεί στις πιό όδυνηρές θυσίες και νά υποσιεί μιá πρωτοφανή στην ιστορία άθλιότητα*», ένώ αντίθετα, «*αυτοί πού βγήκαν κερδισμένοι άπό τή δικτατορία του προλεταριάτου, είναι οι άγρότες (...) πράγμα πού δείχνει ότι ή επανάστασή μας είναι, μέχρι ένα όρισμένο σημείο, μιá αστική επανάσταση*» (1).

Αυτή ή μόλις άποκατεστημένη κοινωνική ίσορροπία κινδύνευε νά σπάσει με τήν παραμικρότερη έκδήλωση της πάλης των τάξεων πού αυτόματα θά ξαναγεννιόταν μαζί με τήν οικονομική άνασυγκρότηση. Η άγροτική άναρχία και έξάρθρωση της βιομηχανικής παραγωγής ήταν τέτοια ώστε ή άποστράτευση πέντε έκατομμυρίων στρατιωτών του Κόκκινου Στρατού κινδύνευε νά δημιουργήσει μιá επαναστατική μάζα άνάλογη μ' αυτή τή μάζα πού άπό μέσα της βγήκαν τό 1917 τά «σοβιέτ των στρατιωτών» πού έρριξαν τήν κυβέρνηση Κερένσκι. Άπέναντι στους ριζικούς κινδύνους πού δημιουργούσε ή άνικανότητα της «σοσιαλιστικής» οικονομίας νά άπορροφήσει τή μάζα των άπόστρατων έργατών και άγροτών, ό μόν Τρότσκι ζητούσε νά άπορροφηθί όχι ό στρατός άπό τήν οικονομία, αλλά ή οικονομία άπό τό στρατό: νά στρατιωτικοποιηθί ή οικονομία στην όλότητα της με τή γενίκευση του συστήματος του «στρατού έργασίας», ό δέ Λένιν διαπίστωνε ότι «*καθώς οι άποστρατευμένοι στρατιώτες δέν βρίσκουν καμιá κανονική άπασχόληση, όλη αυτή ή μικροαστική μάζα (sic) γίνεται ένα άναρχικό στοιχείο πού εκδηλώνει τις διεκδικήσεις του προκαλώντας ταραχές*» (2).

Άπέναντι σέ μιá τέτοια άποσύνθεση, μόνο ή άπόλυτη δικτατορία του κόμματος ήταν πιá σέ θέση νά έξουδετερώσει τις φυγόκεντρες δυνάμεις πού ή παραμικρότερη χαλάρωση της κρατικής έπαγρύπνησης κινδύνευε νά άπελευθερώσει. Και όπως οι άνεργοι στρατιώτες του Κόκκινου Στρατού μετονομάστηκαν ξαφνικά τό 1921 σέ «άναρχικούς μικροαστούς» γιατί κινδύνευαν νά παίζουν τόν ίδιο επαναστατικό ρόλο με τους λιποτάκτες του Τσαρικού Στρατού, πού τό 1917 όνομάζονταν «*ύγια προλεταριακά στοιχεία*»!, έτσι και ή *εργατική τάξη «κατάκοψη, έξαντλημένη και, άπαυδισμένη*» (3), ήταν ήδη μιá τέτοια φυγόκεντρη «*άναρχική*» δύναμη: οι άπεργίες και αυτή στο τέλος ή έξέγερση της Κροστάνδης έδειχναν τό χάσμα πού τήν χώριζε άπό τήν ίδια της τήν ήγεσία. Προτού όμως ύπενθυμίσουμε τά άποφασιστικά ιστορικά γεγονότα, με τά όποια *τέλειωσε ή προλεταριακή φάση της διαρκούς επανάστασης*

1) Λένιν: Oeuvres Choisies II, σελ. 835 και 639. Βλ. τό τρίτο μέρος αυτού του κεφαλαίου.

2) Λένιν: "Ενθ. άν. II, σ. 840.

3) Λένιν: "Ενθ. άν. II, σελ. 835.

στη Ρωσία, θά πρέπει πρώτα ν' αναλύσουμε τούς λόγους γιά τούς δ-ποιούς απέτυχε ή πρωτοφανής μετά την Commune απόπειρα τών Ρώ-σων έργατῶν ν' αναλάβουν πραγματικά τή διεύθυνση τῆς οικονομίας καί νά δώσουν ἔτσι ἕνα σοσιαλιστικό οικονομικό περιεχόμενο στή δικτα-τορία πού, στό ὄνομα τοῦ προλεταριάτου, ἀσκοῦσαν οἱ 240.000 μπολ-σεβίκοι.

55. Ὁ Λένιν καί ἡ ἐργατική διαχείριση : 1918

Ὅπως εἶδαμε, τόσο γιά τόν Μάρξ, ὅσο καί γιά τόν Λένιν, ἡ ἀπλή κατάκτηση τῆς ἐξουσίας ἀπό τήν ἐργατική τάξη δέν εἶναι παρά μιὰ *προϋπόθεση* τοῦ σοσιαλισμοῦ.

α) Ἡ θεωρία

Ἡ κατάκτηση, ἡ ἄσκηση καί ἡ δικτατορική μονοπώληση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας δέν λύνει αὐτομάτως τό πρόβλημα τῆς οικονο-μικῆς τῆς θεμελίωσης· δέν κάνει παρά νά θέτει τό πρόβλημα τοῦ σοσιαλιστικοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν παραγωγικῶν σχέσεων. Ἐνῶ στίς ἀστικές ἐπαναστάσεις, ἡ κατάκτηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας νομιμο-ποιεῖ τήν ἤδη ἀπό τά πρὶν ὑπάρχουσα οικονομική ἐξουσία τῆς ἀστικῆς τάξης, στίς ἐργατικές ἐπαναστάσεις ἡ πολιτική κατάκτηση τῆς ἐξουσίας κάνει ἀπλῶς ἐφικτή ἀντικειμενικά πραγματοποιήσιμη τήν ἄσκηση τῆς οί-κονομικῆς ἐξουσίας ἀπό τό προλεταριάτο, τήν ἀνύψωση δηλαδή τοῦ προλεταριάτου στήν περιωπή μιᾶς αὐτόνομης καί αὐτενεργοῦ κοινωνικῆς δύναμης καί τήν ἀνάληψη ἀπό τό προλεταριάτο ὅλων τῶν διεθυντικῶν καί ἐλεγκτικῶν λειτουργιῶν τῆς βιομηχανικῆς οικονομίας.

Γι' αὐτό ἀκριβῶς, ὅλοι ὡς τά τώρα οἱ θεωρητικοί τοῦ σοσιαλισμοῦ, καί ἰδιαίτερα ὁ Λένιν, περιόριζαν στό ἐλάχιστο τή *σοσιαλιστική* σημα-σία τῆς *δικτατορίας* σάν ἀποκλειστικά πολιτικοῦ φαινομένου. Ἡ οὐσία τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἔλεγε ὁ Λένιν, δέν εἶναι ἡ βία κατὰ τῶν καπιταλι-στῶν, οὔτε ἡ δικτατορική ἐξουσία πού ἀπαιτεῖται γιά νά ἀποσοβῆσει τό νέο καθεστῶς τόν κίνδυνο τῆς καπιταλιστικῆς παλινδρόθωσης. Ἡ οὐσία τοῦ σοσιαλισμοῦ, αὐτή πού ἀποτελεῖ «*τό οικονομικό θεμέλιο τῆς βίας*» (βλ. § 45, σελ. 188), ἔγκειται στό ὅτι «*τό προλεταριάτο μπορεῖ νά πρα-γματοποιήσει μιὰ κοινωνική ὁργάνωση τῆς ἐργασίας ἀνώτερη ἀπὸ τήν κα-πιταλιστική*». Ἡ οὐσία τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅπως θά ἔλεγε ὁ Μάρξ, φανερώ-νεται μέ τή νίκη τῆς «*προλεταριακῆς πολιτικῆς οικονομίας πάνω στήν πολιτική οικονομία τοῦ κεφαλαίου*» (βλ. § 48δ, σελ. 217). Ἡ νίκη αὐτή συνίσταται ἀκριβῶς στή δημιουργία μιᾶς κοινωνικῆς ὁργάνωσης τῆς ἐργα-σίας «*ἀνώτερης ἀπὸ τήν καπιταλιστική*», πού ἡ «*ἀνώτερότητα*» τῆς φανε-ρώνεται στό δημοκρατικό πνεῦμα πού εἰσάγει ὁ σοσιαλισμός μέσα στό ἴδιο τό κέντρο τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς· στή θέση τοῦ «*δεσποτισμοῦ τοῦ κεφαλαίου*» καί τῶν σχέσεων κυριαρχίας καί ὑποταγῆς πού χαρακτη-ρίζουν τίς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς ἐργοδότες καί τούς ἐργαζομένους, τήν

Ιθύνουσα και την έκτελεστική εργασία, ο σοσιαλισμός θα βάλει τη «*συνεταγμένη εργασία των παραγωγών*», τη δημοκρατική αυτοδιοίκηση των παραγωγών μέσα στην ίδια την παραγωγική διαδικασία.

Η μονοπώληση των διευθυντικών λειτουργιών της οικονομίας από μια μειοψηφία (πού, αν πιστέψουμε τη μαρξιστική κοινωνιολογική θεωρία, είναι ή κύρια και μάλιστα αποκλειστική γενεσιουργός αίτια της ταξικής κυριαρχίας) και ή αντίστοιχη υπαγωγή της πλειοψηφίας στον παθητικό ρόλο του έκτελεστικού όργανου, δέν αποτελεί (ή έχει μάλλον πάψει νά είναι) μια *τεχνική* ανάγκη της παραγωγής: από τη μια μεριά, τά παραγωγικά μέσα έχουν φτάσει σ' ένα τέτοιο βαθμό ανάπτυξης ώστε δέν μπορούν πιά από την ίδια τους τη φύση, νά είναι άντικείμενο ενός όποιουδήποτε ταξικού μονοπωλίου. Από την άλλη μεριά, ή κοινωνικοποίηση της παραγωγικής εργασίας έχει πάρει τέτοιες διαστάσεις σήμερα και ή εργατική τάξη έχει φτάσει σ' ένα τόσο ψηλό επίπεδο ιστορικής ώριμότητας, ώστε ή ήδη άντικειμενικά πραγματοποιησίμη «κοινωνική όργάνωση της εργασίας» είναι και ύποκειμενικά έφικτή. Μόνο «*οί ψευτοδιανοούμενοι*», έλεγε ο Λένιν, τó Δεκέμβριο του 1917, «*πιστεύουν ότι οί πληβείοι, οί «άπλοϊκοί» εργάτες και αγρότες είναι άνίκανοι νά εκπληρώσουν τó μεγάλο, τó ήρωικό έργο της όργάνωσης*» που τους άναθέτει ή επανάσταση⁽¹⁾. Και συνδυάζοντας τó άνάθεμα με την παραμυθία, ο Λένιν καλούσε τους συντρόφους του νά «*ξερριζώσουν την πατροπαράδοτη πρόληψη, την παράλογη, βάρβαρη, άχρεια και άτιμωτική πρόληψη*», κατά την όποία μόνο μια «έκλεκτή μειοψηφία» «*μπορεί νά κυβερνήσει τó κράτος και νά όργανώσει την άνοικοδόμηση της σοσιαλιστικής κοινωνίας*»⁽²⁾.

Δέν είναι ν' άπορούμε που οί εργάτες ζήτησαν όλόψυχα νά συμμορφωθούν στην εύγενική αυτή έντολή: γι' αυτό άκριβώς δέν είχαν κάνει την επανάσταση; Τό δράμα είναι ότι, όταν οί «άπλοϊκοί» εργάτες πήγαν νά πραγματοποιήσουν τά «άπλά και αυτόνομητα δημοκρατικά μέτρα» που έξήγγειλε τó λενινιστικό πρόγραμμα, είδαν ξαφνικά νά όρθώνεται μπροστά τους, περισσότερο άνυπέρβλητο παρά ποτέ, τó τείχος της «πατροπαράδοτης πρόληψης», κι' ότι αυτός που εκπροσωπούσε τώρα αυτή την «παράλογη, βάρβαρη, άχρεια και άτιμωτική πρόληψη» ήταν αυτός ο ίδιος ο Λένιν!

6) Ο «κρατικός καπιταλισμός» της προλεταριακής δημοκρατίας

Τό καθεστώς που ο Λένιν ζητούσε νά έπιβάλει την έπαύριο της Οκτωβριανής επανάστασης ήταν όχι τó σοσιαλιστικό, αλλά μια όλοκληρωμένη μορφή «κρατικού καπιταλισμού», με πρότυπο τόν «πολεμικό σοσιαλισμό» που ο Ludendorff και ο Rathenau είχαν πραγματοποιήσει στην

1) Λένιν: *Πώς νά όργανώσουμε την άμικλα*. Ένθ. άν II, 302. Βλ. πιό πάνω § 486, σελ. 217-8.

2) Λένιν: *Αύτ.* II, 303.

έμπόλεμη Γερμανία (1). Μέσα σ' αυτό το «κρατικά καπιταλιστικό» καθεστώς, οι έργατες θά ήταν κύριοι της έξουσίας, ενώ οι καπιταλιστές θά εξακολουθοῦσαν νά εἶναι κύριοι της οικονομικής έξουσίας ἀλλά κάτω ἀπό τὸ διπλὸ ἔλεγχο τῶν ἐργατῶν καὶ τοῦ κράτους. Ἔτσι ἡ διαχείριση τῆς παραγωγῆς θά εξακολουθοῦσε νά εἶναι ἔργο τῶν παλαιῶν ἐργοδοτῶν, μόνο πού τὴν έξουσία τους θά τὴν μετρίαζε ἀπὸ τὰ κάτω μὲν ὁ «ἐργατικός ἔλεγχος» (πού ἔθεσπίσθη μ' ἓνα διάταγμα τῆς 29ης Νοεμβρίου 1917), κι' ἀπὸ τὰ πάνω ὁ κρατικός ἔλεγχος: πρὸς τοῦτο συστήθηκε μ' ἓνα διάταγμα τῆς 18ης Δεκεμβρίου 1917, ἓνα Ἀνώτατο Οἰκονομικὸ Συμβούλιο στὸ ὁποῖο παραχωρήθηκαν εὐρύτατες ἀρμοδιότητες.

Ὅπως θά δοῦμε, ὁ Λένιν πίστευε ὅτι αὐτὸς ὁ κρατικός καπιταλισμὸς ἐπρόκειτο νά γίνει «ὁ προθάλαμος τοῦ σοσιαλισμοῦ»: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἡ συγκέντρωση τῶν οικονομικῶν ἐξουσιῶν στὰ χέρια τοῦ κράτους θά ἔσωζε τὴ Ρωσία ἀπὸ τὴν οικονομικὴ καταστροφὴ καὶ θά ἔβαζε τίς βάσεις τῆς ταχείας οικονομικῆς τῆς ἀνόρθωσης καὶ ἀνάπτυξης. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ τὸ θεσμὸ τοῦ «ἐργατικοῦ ἐλέγχου», οἱ ἐργαζόμενοι θά «μαθῆτευαν» κοντὰ στοὺς καπιταλιστές, θά ἐξοικειώνονταν σιγά—σιγά μὲ τὸ ἔργο τῆς διαχείρισης τοῦ κεφαλαίου, ἔτσι πού σ' ἓνα προσεχὲς μέλλον θά μπορούσαν ν' ἀναλάβουν οἱ ἴδιοι τὴν πλήρη διεύθυνση καὶ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς. Τὸ μεταβατικὸ αὐτὸ καθεστὼς θάταν ἀπλῶς «ὁ προθάλαμος τοῦ σοσιαλισμοῦ» καὶ ὁ ἐργατικός ἔλεγχος θάταν τὸ πρῶτο βῆμα πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ: «Ὅσο ὁ ἐργατικός ἔλεγχος δὲν ἔχει γίνει πραγματικὸτητα, δὲν θά εἶναι δυνατὸ νά κάνουμε τὸ δεύτερο βῆμα πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ, δηλαδὴ πρὸς τὴ διεύθυνση τῆς παραγωγῆς ἀπὸ τοὺς ἐργαζομένους» (2).

Ἡ ἀξιοθαύμαστη αὐτὴ διατύπωση μᾶς δείχνει ἄλλη μιὰ φορά, καὶ μὲ τὸν πιὸ σαφὴ τρόπο, τὸ πῶς ὁ προσταλινικός μαρξισμὸς (δηλαδὴ ὁ μαρξισμὸς) ἔθετε τὸ πρόβλημα τοῦ σοσιαλισμοῦ: Γιὰ τὸν μαρξισμὸ, μόνο ἡ πλήρης βιομηχανικὴ δημοκρατία (καὶ ὄχι ἡ κρατικοποίηση τῆς οἰκονομίας) μπορεῖ νά δώσει ἓνα σοσιαλιστικὸ περιεχόμενο στὴν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας.

Αὐτὴ πάντως ἦταν ἡ ἄποψη τοῦ Λένιν τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1918. *Ποιὰ ἦταν τώρα ἡ ἄποψη τῶν ἐργατῶν;*

Ἀπὸ τὴ δικὴ τους σκοπιά, ὁ «κρατικός καπιταλισμὸς» φαινόταν σάν ἓνα ἐξ ὀρισμοῦ καταδικασμένο νά ἐξαφανιστεῖ καθεστὼς δυαδικῆς έξουσίας: πῶς μπορούσαν νά εἶναι κύριοι τοῦ κράτους καὶ ταυτόχρονα νά μένουν στὴν ἴδια οικονομικὰ ὑποδεέστερη θέση στὴν ὁποία βρισκόνταν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση; Ὁ «κρατικός καπιταλισμὸς» τοῦ σοσιαλιστικοῦ κράτους τοὺς φαινόταν σάν ἓνας καθαρὸς παραλογισμὸς: ἓνα εἶδος... «ἀγίας ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους». Οἱ ἐργάτες

1) Βλ. § 56.

2) Λένιν: *Τὰ ἄμεσα καθήκοντα τῆς σοβιετικῆς έξουσίας* 1918. Ἔνθ' ἀν. II, 384-5.

είχαν πάρει με τὸ σπαθὶ τοὺς τὴν ἐξουσία κι' ἦταν ἔτοιμοι νὰ ὑποστοῦν ὅλες τὶς θυσίες γιὰ νὰ τὴν κρατήσουν : πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ μὴ θελήσουν ν' ἀποτινάξουν τὴν οἰκονομικὴ τους ὑποτελία, νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται τὴν οἰκονομικὴ ἐξουσία τοῦ «ταξικοῦ ἐχθροῦ»; Ὁ κρατικὸς καπιταλισμὸς τοῦ προλεταριακοῦ κράτους εἶναι μιὰ ἀντιφατικὴ ἔννοια—τόσο ἀντιφατικὴ ὅσο θάταν καὶ ἡ ἔννοια μιᾶς φεουδαρχικῆς οἰκονομίας τῶν χειραφετημένων δουλοπαροίκων. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ μιὰ κοινωνία ὅπου οἱ δουλοπάροικοι ἔχουν ἐπαναστατήσῃ, ἔχουν καταλάβῃ τὴν ἐξουσία καὶ νομοθετοῦν στὸ ὄνομα τῆς δικτατορίας τῶν δουλοπαροίκων, ἐξακολουθώντας ὅμως νὰ δίνουν τὴν δεκάτη στοὺς φεουδάρχες;

Εὐκόλα λοιπὸν καταλαβαίνει κανεὶς γιὰτὶ τὸ τρίτο συνέδριο τῶν συνδικάτων (1918) κηρύχθηκε ἀπροκάλυπτα ἐναντίον τοῦ τρόπου μετὸν ὁποῖο ἡ μπολσεβικικὴ κυβέρνησις ἀντιλαμβάνονταν τὸ πρόβλημα τῆς ὀργάνωσης τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς : ἡ πολιτικὰ κυρίαρχη ἐργατικὴ τάξις ἤθελε νὰ γίνῃ καὶ οἰκονομικὰ αὐτεξούσια, νὰ πραγματοποιήσῃ ἀμέσως τὸ «δεύτερο βῆμα πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ» καὶ ν' ἀναλάβῃ ἡ ἴδια μετὰ συνδικάτα τῆς τῆ διεύθυνση, τὴν ὀργάνωση καὶ τὴ διαχείριση τῆς παραγωγῆς.

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβῃ κανεὶς γιὰτὶ δὲν τῆς ἀρκοῦσε ὁ ἐργατικὸς ἔλεγχος. Ἐπὶ μῆνες ὀλάκερους ἡ ἐργατικὴ τάξις βομβαρδιζόταν ἀπὸ τὰ ἐξτρεμιστικὰ συνθήματα τῆς μπολσεβικικῆς προπαγάνδας : πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν πάρει στὰ σοβαρὰ τὸ πρόγραμμα ποῦ ἀνέπτυσσε ὁ Λένιν στὸ **Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάστασις**; Ἡ ἔννοια τοῦ «ταξικοῦ ἐχθροῦ» δὲν ἦταν μιὰ κοινωνιολογικὴ ἀφαίρεσις, ἀλλὰ μιὰ ἄμεση ἐνίδενση. Ἡ λέξις «μπουρζουάσις» σήμαινε κάτι τὸ ἀποτρόπαιο καὶ τὸ ἐξευτελιστικόν : ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲν φοροῦσε τὴ μπλούζα καὶ τὸ κασκέτο τοῦ ἐργάτη βρισκόταν στὴ θέσις τῶν λεπτῶν τοῦ μεσαίωνα. Μέσα σ' ἓνα τέτοιο κλίμα, ὁ «ἐργατικὸς ἔλεγχος» τῶν καπιταλιστῶν (καί, μαζί μ' αὐτούς, καὶ ὄλων τῶν παλαιῶν τεχνικῶν καὶ διοικητικῶν στελεχῶν τῶν ἐπιχειρήσεων) δὲν μποροῦσε νὰ δώσῃ κανένα θετικὸ ἀποτέλεσμα : ἐνῶ θεωρητικὰ ἐπρόκειτο νὰ κάνει τοὺς ἐργάτες νὰ μάθουν ἀπὸ τοὺς καπιταλιστὰς τὴν τέχνην τῆς ὀργάνωσης καὶ τῆς διοικήσεως, στὴν πραγματικότητά δὲν ἦταν παρὰ μιὰ διαρκῆς ἀφορμὴ προστριβῶν, μιὰ σχολὴ ἀμοιβαίας δυσπιστίας ποῦ ἔκανε ἀδύνατη κάθε συνεργασία ἀνάμεσα στοὺς διευθύνοντες καὶ τοὺς διευθυνομένους, καὶ ποῦ μοιραῖα θὰ κατέληγε στὴν παράλυση ὅλου τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ.

Μήπως χρειάζεται τώρα νὰ ὑπενθυμίσουμε ποιά ἦταν ἡ ἄποψη τῶν ἐργοδοτῶν; Ἐλάχιστοι ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν τὴν πρόθεσις νὰ συνεργαστοῦν μετὰ ἓνα καθεστῶς, ποῦ ὄχι μόνον τοὺς εἶχε ἀφαιρέσει ὅλα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ ποῦ ἐπὶ πλέον τοὺς εἶχε βάλῃ στὴ θέσις τοῦ παρία. Κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν πίστευε ὅτι οἱ μπολσεβίκοι ἐπρόκειτο νὰ μείνουν ἐπὶ πολὺν καιρὸ ἀκόμα στὴν ἐξουσία. Καὶ ὅλοι τοὺς κἀναν ὅτι μποροῦσαν γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν πτώση του.

Τὸ συστηματικὸ *σαμποτάζ* τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ κράτους : αὐτὴ ἦταν ἡ δικὴ τους ἐρμηνεία τοῦ «κρατικοῦ καπιταλισμοῦ» ποῦ ὄνειρευόταν ὁ Λένιν. Πῶς ἦταν δυνατό νὰ δουλέψουν εἰλικρινὰ γιὰ ἓνα κράτος ποῦ κρατοῦσε διαρκῶς δυνάτῳ ἀπὸ τὰ κεφάλια τους τὴ δαμόκλειο σπάθη τῆς ταξικῆς ἐξόντωσης ;

Ἡ ἀπάντηση τῶν ἐργατῶν ἦταν κι' αὐτὴ ἀπλὴ καὶ αὐτονόητη : ἔσπευσαν αὐθόρμητα, καὶ ἀντίθετα μάλιστα πρὸς τὴν ἐπίσημη γραμμὴ τοῦ Κόμματος, νὰ ἐθνικοποιήσουν τὰ ἐργοστάσια, νὰ διώξουν τὴν παλιά τους διοίκηση καὶ ν' ἀναλάβουν οἱ ἴδιοι τὴ διαχειρισὴ τους (1). Καὶ τὸ αὐθόρμητο αὐτὸ κίνημα τῶν μαζῶν πῆρε συντομώτατα μιὰ τέτοια ἄπλα, ὥστε ὁ Λένιν (πού, ξαφνικά, θυμῆθηκε ὄλες τις «μενσεβικικὲς» θεωρίες γιὰ τὴν «ἀνωριμότητα» τῆς «καθυστερημένης» ρωσικῆς ἐργατικῆς τάξης), ἀναγκάστηκε νὰ ξαναφέρει στὴ ζωὴ καὶ νὰ τῆς δώσει μάλιστα καὶ μιὰ νέα κύρωση, τὴν «ἀχρεία, βάρβαρη, παράλογη καὶ ἀτιμωτικὴ πρόληψη» ποῦ μὲ τόσο πάθος καταπολεμοῦσε λίγους μῆνες πρωτότερα.

γ) Ὁ Λένιν καὶ ἡ «ἀμάθεια τῶν μαζῶν»

Στοὺς ἐργάτες ποῦ πήγαιναν νὰ τὸν δοῦν καὶ ποῦ τοῦ ζητοῦσαν ν' ἀναλάβουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴ διαχείριση τῶν ἐργοστασίων, ὁ Λένιν ἔδινε τούτῃ τὴν ἀποστομωτικὴ ἀπάντηση :

«Θέλετε νὰ ἐθνικοποιηθεῖ τὸ ἐργοστάσιό σας. Πολλὴ ὥραϊα. Πέστε μου ὁμως : μπορεῖτε νὰ διοικήσετε ἐσεῖς τὴν παραγωγὴ; Ἐχετε ὑπολογίσει τὸ τί παράγετε; Σαίρετε τὴν σχέση ποῦ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ δική σας παραγωγὴ καὶ τὴ ρωσικὴ καὶ τὴν παγκόσμια (sic) ἀγορά; (2)».

Φυσικά, τίποτε ἀπ' ὄλ' αὐτὰ δὲν ξαίρανε οἱ ἐργάτες ! Καὶ πῶς ἦταν δυνατό νὰ τὸ ξαίρανε ; Κι' ἡ Ἔθνην ἀκόμα ὅταν βγήκε πάνοπλη μέσ' ἀπὸ τὸ θεῖο πνεῦμα, δὲν θὰ τᾶξαιρε οὔτε κι' αὐτὴ. Ἄλλὰ, πραγματικά, χρειάζονταν ἀλήθεια οἱ ἐργάτες νὰ ξαίρουν τὴ σχέση τῆς παραγωγῆς τους μὲ τὴν .. ἀνύπαρκτη τὸ 1918 «παγκόσμια ἀγορά»; Αὐτό, ἄλλωστε, δὲν τὸ ἤξαιραν οὔτε κι' αὐτοὶ ποῦ δέκα χρόνια ἄργότερα (ὅταν, ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἦταν πιά ἀργά), ἐπρόκειτο νὰ φτιάξουν τὰ πενταετῆ σχέδια. Τόσο οἱ Ρῶσοι ἐργάτες τοῦ 1918 (ὅπως καὶ οἱ Ἴταλοι ἐργάτες τοῦ 1920—22), ὅσο καὶ τὰ στελέχη τῆς σταλινικῆς, γραφειοκρατίας δὲν ἐπρόκειτο νὰ μάθουν τὴν τέχνη καὶ τὴν τεχνικὴ τῆς διεύθυνσης καὶ τῆς ὀργάν.

1) Ἀπὸ τὸ 1918 ὡς τὰ σήμερα δυὸ φορές ἡ ἐργατικὴ τάξη ἐπανάλαβε αὐτὸ τὸ πείραμα, καὶ τις δυὸ φορές συνάντησε τὴν ἀπροκάλυπτη ἔχθρα τῶν «λενινιστῶν σταλινιστῶν» : τὴ μιὰ φορὰ στὴν Καταλωνία μὲ τὴν ἀναρχο—συνδικαλιστικὴ ἀπόπειρα τοῦ Ρ.Ο.Υ.Μ. Καὶ τὴν ἄλλη, στὴν Πολωνία μετὰ τὴν ἄνοδο τοῦ Γκομούλκα στὴν ἐξουσία. Στὴ μὲν Καταλωνία, οἱ σταλινικοὶ διάλυσαν μὲ τὴν τρομοκρατία τὸ κίνημα. Καὶ στὴν Πολωνία, πολὺ γρήγορα ὁ Γκομούλκα ἐστράφη ἐναντίον τῶν ἐπαναστατικῶν ἐργατικῶν στοιχείων, στὰ ὁποῖα χρωστοῦσε κατὰ μέγα μέρος τὴν ἐπιτυχία του.—Ἀφήνουμε κατὰ μέρος τὴν ἐπανάσταση τοῦ Τουρίνου ποῦ δὲν πρόλαβε ν' ἀρχίσῃ κἀν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματός της.

2) Λένιν : *Sämtliche Werke* (Moskau. 1934) XVII, σ. 605.

ωσης της οικονομίας παρά μόνο με τὸν ἴδιο τρόπο με τὸν ὁποῖο μαθαίνει κανεὶς τὸ κολύμπι : μπαίνοντας στὸ νερό ...

δ) Ὁ Λένιν καὶ ἡ ἀμάθεια τῆς «πρωτοπορίας»

Με μιὰ λέξη, ἡ ἀμάθεια τῶν μαζῶν δὲν ἦταν οὔτε περισσότερη οὔτε λιγότερη ἀπὸ τὴν ἀμάθεια τῶν στελεχῶν πού μονοπωλοῦσαν τὴν ἐξουσία στὸ ὄνομα τῆς φανταστικῆς «προλεταριακῆς ἐπιστήμης» πού ἀντιλοῦσαν ἀπὸ τὶς μπρσοῦρες.

Ἔτσι π. χ. ὁ Μπουχάριν, στὸ ἀπόγειο τότε τῆς δόξας του, διαβεβαίωσε τὰ «προλεταριακὰ τάγματα» ὅτι «*ἡ προλεταριακὴ ἐπιστήμη*» (δηλαδή ἡ ἀληθινὴ ἢ φανταστικὴ σοφία τοῦ ἰδίου τοῦ Μπουχάριν, ἐπίσημου τότε θεωρητικοῦ τῆς III Διεθνούς) «*εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τῆς μπουρζουαζίας : γι' αὐτὸ ἐμεῖς οἱ μαρξιστὲς ἔχουμε καθὲ δικαιῶμα νὰ θεωροῦμε τὴν προλεταριακὴ ἐπιστήμη σὰν τὴν ἀληθινὴ ἐπιστήμη καὶ νὰ ἀπαιτοῦμε ν' ἀναγνωριστεῖ ἀπ' ὄλους σὰν τέτοια*»⁽²⁾.

Πάνω σὲ κάτι τέτοιες χοντροειδῶς ναρκισσικὲς αὐταπάτες στηρίχτηκε ἡ πρωτοφανὴς στὴ νεώτερη ἱστορία ἀπόφαση τῶν μπολσεβίκων νὰ μονοπωλήσουν ὄχι μόνο τὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδεολογική: ἡ «προλεταριακὴ ἐπιστήμη» ἦταν τὸ point d'honneur τῆς σέκτας, τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα πού ὑποτίθεται ὅτι τὴν ξεχώριζε ἀπὸ τὴν «ἀμαθὴ» μάζα.

Με τὴ συνείδηση ἀπολύτως βέβαιη ὅτι κατέχει τὴ μόνη «ἀληθινὴ ἐπιστήμη» ὁ Λένιν ἐβλεπε ἤδη ἀφ' ὕψους τοὺς πού, ἐνῶ ἀγνοοῦσαν τὴ σχέση τῆς παραγωγῆς τους με τὴν παγκόσμια οἰκονομία, βαυκαλιζόνταν με τὴν ἐλπίδα ὅτι θάπαυαν νὰ εἶναι ἀπλὰ ἐκτελεστικὰ ὄργανα κι' ὅτι θὰ γίνονταν κι' αὐτοὶ αὐτεξούσιοι μέσα στὴν ἴδια σφαῖρα τῆς καθημερινῆς

1) N. Boukharine : Le Matérialisme historique (E.S.I.) σελ. 11-12. Κακῶς θὰ σκεφτόταν κανεὶς ὅτι ἡ θανατικὴ καταδίκη τοῦ Μπουχάριν (πού ἀπὸ ἐκπρόσωπος τῆς «προλεταριακῆς ἐπιστήμης» μεταμορφώθηκε ξαφνικὰ σὲ «ἐκφυλο τέρας καὶ κάθαρμα») ἐπρόκειτο νὰ μετριάσει κάπως τὴν βαρβαρικὴ ὑπεροψία καὶ μέθη τῶν αὐτοδιοριζόμενων δασκάλων τῆς «προλεταριακῆς ἐπιστήμης». Τουναντίον, ὅσο περισσότερο ὁ ὀρθόδοξος μαρξισμὸς μεταμορφωνόταν σὲ ἄγραφο δόγμα καὶ ἐκλαϊκευτικὴ μπρσοῦρα, τόσο περισσότερο ἀνεβαίνουν καὶ οἱ ἀξιώσεις του (ἰδίως στὶς πνευματικὰ ὑποανάπτους περιοχές). Ὁ Μπουχάριν π. χ. δὲν εἶχε τὴν τρέλλα νὰ πιστεῦει ὅτι ἔλυνε ὅλα τὰ προβλήματα. Καὶ γι' αὐτὸ ἴσως τὸ βιβλίο του δὲν ἔχει γίνει σήμερα ἐντελῶς ἀδιάβαστο. Ἀντίθετα, σήμερα, δὲν εἶναι διόλου σπάνιο νὰ διαβάζει κανεὶς φράσεις αὐτοῦ τοῦ εἶδους: «ὁ διαλεχτικὸς ὕλισμός, βασισμένος στὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, γιὰ πρώτη φορὰ μέσα στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ρίχνει τὸ ἄπλετο φῶς του πάνω σ' ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ κόσμου καὶ ὀδηγεῖ τὶς προοδευτικὲς μάζες τῆς πρὸς τὸ ἱστορικὸ τους καθῆκον». Μ' αὐτὴ τὴ μετριόφρονα δήλωση κλείνει ὁ κ. Κορδάτος τὸ βιβλίο του *Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας* (1946, σελ. 483). Μπρὸς σὲ κάτι τέτοιες καυχησιολογίες, ἀγωνιᾷ κανεὶς με τὴν ἰδέα ὅτι μπορεῖ κάλλιστα ὁ κ. Κορδάτος νὰ μὴν ἀφήσει κανένα πρόβλημα πού νὰ μὴ ρίξει πάνω του τὸ «ἄπλετο φῶς» τῆς διαλεκτικῆς του σκέψης.

τους ένασχόλησης. 'Αλλ' ἂν αὐτὲς οἱ ἀξιώσεις τοῦ φαίνονταν ἀνεδαφικές, τί θᾶπρεπε νὰ πεῖ γιὰ τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν προχειρολογία τῆς φωτισμένης «πρωτοπορίας»; Οἱ ἀμόρφωτοι ἐργάτες δὲν ἔαιραν τὴ σχέση τῆς παραγωγῆς τους μὲ τὴν παγκόσμια οἰκονομία. "Ἔστω! 'Αλλὰ οἱ ἐργατικές διεκδικήσεις μποροῦν ἴσως νὰ θεωρηθοῦν σὰν τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ἂν παραβληθοῦν π. χ. μὲ τὶς ἀπόψεις ποῦ ὑποστήριξε ὁ Μπουχάριν καὶ ὁ Πρεομπραζένσκι, οἱ δυὸ οἰκονομολόγοι τοῦ κόμματος, σχετικὰ μὲ τὸν κατακλυσμαῖο πληθωρισμὸ ποῦ εἶχε σχεδὸν ὄλοσχερῶς ἀφανίσει τὴ σοβιετικὴ οἰκονομία. Οἱ ἄνθρωποι ξαναγύριζαν στὶς πρωτόγονες σχέσεις τοῦ τρόκ καὶ οἱ δυὸ αὐτοὶ θεωρητικοὶ τῆς «προλεταριακῆς ἐπιστήμης» χαιρέτιζαν μ' ἐνθουσιασμὸ αὐτὴ τὴν κατάρρευση τῆς χρηματικῆς οἰκονομίας σὰν ἓνα θρίαμβο τοῦ σοσιαλισμοῦ (1)!

Μ' αὐτὴ τὴν ὑπέροχη ὠμὴ εἰλικρίνεια ποῦ τὸν χαρακτηρίζει σὰν ἀρχηγὸ κόμματος καὶ σὰν ἀρχηγὸ κράτους (ἀλλ' ὄχι καὶ σὰν ἰδεολόγο καὶ προπαγανδιστὴ), ὁ ἴδιος ὁ Λένιν δὲν ἔπαψε οὔτε μιὰ στιγμή νὰ καταγγέλει τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν ἀνικανότητα τῶν συντρόφων του. Σὰν θεωρητικοὶ τῆς ἐπανάστασης, ἔλεγε ὁ Λένιν, μποροῦμε νὰ συλλαμβάνουμε τίς πιὸ μεγαλειώδεις προοπτικές καὶ νὰ δραματιζόμαστε μιὰ παγκόσμια ἀγροτικὴ ἐπανάσταση ποῦ ν' ἀγκαλιάζει τίς πέντε ἠπείρους (2). 'Αλλὰ σὰν πρακτικοὶ πολιτικοὶ εἴμαστε ἓνα μηδέν: μᾶς λείπει ἡ πιὸ στοιχειώδης διοικητικὴ πεῖρα' δὲν κάνουμε τίποτα καὶ φλυαροῦμε γιὰ ὄλα. «*Ζοῦμε σ' ἓνα ὠκεανὸ ἀνομίας*» παρατηροῦσε ὁ Λένιν (3) καὶ καυτηρίαζε τὴν «*ἔλλειψη νομικῆς καλλιέργειας*» (4) ποῦ διαπίστωνε ἀκόμα καὶ στὰ ἀνώτατα στελέχη τοῦ κόμματος. Ἰδιαίτερα τὸν ἐνοχλοῦσαν οἱ συγκεχυμένες «ἐπαναστατικές» φράσεις μὲ τίς ὁποῖες σκεπάζονταν τότε ἡ ἀνυπαρξία κάθε συγκεκριμένης ἀνάλυσης καὶ κάθε δημιουργικῆς πρακτικῆς πρωτοβουλίας. Νά ἡ συμβουλή του: «*Διγότερες πομπώδεις φράσεις καὶ περισσότερη καθημερινὴ δουλειά... λιγότερη ὑψηλὴ πολιτικὴ καὶ περισσότερη προσοχὴ στὰ συγκεκριμένα γεγονότα...*» (5).

"Ἄν λοιπὸν τὸν πείραζε ἡ «ἀμάθεια» τῶν ἀπλῶν ἐργατῶν ποῦ δὲν ἔξαιραν ἀκόμα τὸ 'Αλφαβῆτα τοῦ οἰκονομικοῦ λογισμοῦ, τί θᾶπρεπε νὰ σκέφτεται γιὰ τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν στεριότητα τοῦ νέου κρατικοῦ μηχανισμοῦ ποῦ φτιάχναν στὶς μέρες του τὰ πιὸ φωτισμένα μέλη τῆς «πρωτοπορίας»; "Ἄν οἱ ἐργάτες ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἰδέα τῆς ἐργατικῆς διαχείρισης τῆς παραγωγῆς γιὰτὶ δὲν ἔξαιραν ἀκόμα νὰ ὑπο-

1) Βλ. Boukharine καὶ Preobrazenski: L' ABC du Communisme.

2) Λένιν: Λιγότερο ἀλλὰ καλύτερα, "Ενθ. ἀν. II.

3) Λένιν: Λιγότερα ἀλλὰ καλύτερα, "Ενθ. ἀν. II.

4) Λένιν: "Ενθ. ἀν. II.

5) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Στάλιν: "Ο Λενινισμὸς στὴ θεωρία καὶ στὴν πράξη in fine. "Ἔτσι ὁ Στάλιν ὄριζε τότε τὸν λενινισμὸ σὰν τὴν «ἀρμονικὴ σύνδεση» τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς ἔξαρσης μὲ τὸ ἀμερικανικὸ πρακτικὸ μυαλό».

λογίσουν την παραγωγή τους, τί θαπρεπε να κάνουν τα νέα στελέχη που δημιουργούσε τὸ καθεστῶς, καὶ πού μέσα σ' ἓνα ἐλάχιστο διάστημα εἶχαν ἀποκτήσει τὴ ρουτινιέρικη νοοτροπία τοῦ γραφειοκράτη, κι' εἶχαν δώσει ἓνα σωρὸ ἀποδείξεις τῆς διοικητικῆς τους ἀνικανότητος; Γιὰ νὰ πάρει κανεὶς μιὰ ἰδέα γιὰ τὴν ἔκταση τῆς ἀμάθειας, τῆς στειρότητας, τῆς ἔλλειψης τῆς πιὸ στοιχειώδους πρωτοβουλίας, πού χαρακτήριζαν τὴ νεοσύστατη σοβιετικὴ γραφειοκρατία, θὰ πρέπει νὰ διαβάσει τίς σελίδες ὅπου ὁ Λένιν διηγεῖται, μὲ τίς πιὸ ἀπίθανες λεπτομέρειες, τὸ πῶς ὁ ἄκερος ὁ διοικητικὸς μηχανισμὸς τοῦ κράτους ἀποδείχτηκε ἀνίκανος νὰ διεκπεραιώσῃ μιὰ ἐντελῶς ἀσήμαντη ὑπόθεση ἀγορᾶς καὶ διανομῆς κονσερβῶν, καὶ τὸ πῶς, γιὰ νὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ *ubuesque* ὑπόθεση, «*χρειάστηκαν δυὸ ἐπιθεωρήσεις, ἡ ἐπέμβαση τοῦ Κάμενεφ καὶ τοῦ Κράσιν καὶ οἱ ντιρεκτίβες τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τοῦ Κόμματος*» (1).

Αὐτὰ γίνονταν τὸ 1922, πέντε ὀλάκερα χρόνια μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας, καὶ θὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ γίνονται ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἀκόμα. Ἄλλὰ κανεὶς δὲν σκέφτηκε ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς γραφειοκρατικῆς διαχείρισης τοῦ κράτους καὶ τῆς οἰκονομίας: τὸ φόβητρο τῆς «ἀμάθειας» ἦταν καλὸ γιὰ τίς μάζες—ὄχι ὁμως καὶ γιὰ τὴ νέα ὀλιγαρχία.

Κανεὶς δὲν ρωτοῦσε τοὺς νέους *upper ten thousand* ἂν ἤξαιραν τὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν τοπικὴ, τὴν ἐθνικὴ καὶ τὴν παγκόσμια παραγωγή. Ἦταν σαφὲς ὅτι κανεὶς, οὔτε οἱ ἐργάτες (γιὰ τοὺς ὁποίους ἄλλωστε δὲν γινόταν πιὰ λόγοι), οὔτε καὶ νέα στελέχη (πού διατηροῦσαν ἀμείωτη τὴν αἴγλη τῆς «πρωτοπορίας»), δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ ὑποστῇ τόσο αὐστηρὰς ἐξετάσεις: ἂν ὁ Λένιν ἐξακολουθοῦσε νὰ χρησιμοποιεῖ τόσο αὐστηρὰ κριτήρια, ἢ Ρωσία θὰ καταδικαζόταν νὰ μείνῃ διὰ παντὸς ἀκυβέρνητη. Ὅπως ἔλεγε ὁ Λένιν, ὁ νέος διοικητικὸς μηχανισμὸς τοῦ κράτους καὶ τῆς οἰκονομίας ἦταν ἐλεεινὸς καὶ τρισάθλιος, «*ἀλλὰ ὑπῆρχε*» ἡ πρώτη ἀτομικὴ μηχανή, πρόσθετε ὁ Λένιν, ἦταν γελοία ἀλλὰ λειτουργοῦσε (2). Τὸ ἴδιο ὁμως δὲν θὰ μπορούσε νὰ πεῖ καὶ γιὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς ἐργατικῆς διαχείρισης—ἂν τοὺς εἶχε ἀφήσει νὰ λειτουργήσουν;

(Συνεχίζεται)

1) Λένιν: *Ενθ. ἀν. II, 966—970.

2) Λένιν: *Ενθ. ἀν. II.